

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
FILOZOFIJAS UN ĒTIKAS NODAĻA

Filozofijas maģistra studiju programmas

2. kursa studente

Jana Ādmine

Stud. apl. Nr. ja08026

Naratīvā identitāte kā personas identitātes apliecinājums

Maģistra darbs

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. phil., docents

Artis Svece

Rīga 2021

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma ir „Naratīvā identitāte kā personas identitātes apliecinājums”.

Darba mērķis, izvirzot personas identitātes problēmu, analizēt tās risinājuma iespējas naratīvās identitātes teorijas ietvaros. Darba uzdevumi raksturo personas identitātes problēmu Dereka Pārfīta darbos, izvērtē Pola Rikēra naratīvās teorijas iespējas risināt šīs problēmas un pamatot sociālās aspekta nozīmi personas identitātes apliecināšanai.

Naratīvs ir būtisks personas identitātes izpausmes resurss. Naratīvā identitāte var piedāvāt salīdzinoši uzticamu personas identitātes apliecinājuma veidu, izmantojot kolektīvās atmiņas un personas dalības kopienas naratīvā nozīmi. Pateicoties naratīvam, personas identitātes konstruēšanā un pastāvēšanā pieredzētie notikumi un stāsts, ko persona stāsta par sevi, var tikt saprasti un izvērtēti.

Atslēgvārdi: identitāte, persona, naratīvs, Rikērs, Pārfīts

ABSTRACT

Master's thesis is „Narrative Identity as the Confirmation of Personal Identity”.

The aim of the thesis is to analyse the possibilities of its solution within the framework of narrative identity theory, defining the problem of personal identity. Tasks are to describe the problem of personal identity in Derek Parfit's works, evaluate the possibilities of Paul Ricoeur's narrative theory to solve these problems and substantiate the importance of the social aspect for the confirmation of personal identity.

Narrative is an essential resource for the expression of a personal identity. Narrative identity can offer a relatively reliable form of personal identification through the narrative meaning of collective memory and personal participation in the community. Thanks to the narrative, the events experienced in the construction and existence of a personal identity and the story a person tell about themselves can be interpreted and challenged.

Keywords: identity, person, narrative, Ricoeur, Parfit

SATURS

Ievads.....	5
1. Personas identitātes teorijas un problemātika.....	11
1.1. Centrālo jēdzienu analīze un lietojums.....	11
1.1.1. Jēdziens „identitāte”.....	11
1.1.2. Jēdziens „persona”.....	13
1.1.3. Jēdziens „es”/„es pats”.....	14
1.2. Personas identitātes teorijas.....	15
1.3. Personas identitātes problemātika.....	19
2. Personas identitātes nozīme Pārfīta darbos.....	20
2.1. Fizikālā kritērija nozīme personas identitātē.....	23
2.2. Psiholoģiskā kritērija nozīme personas identitātē.....	26
2.3. Personas identitātes svarīgums.....	30
3. Naratīvs un naratīvā identitāte.....	33
3.1. Naratīvs un naratīva teorija.....	33
3.2. Personas identitātes un naratīvās teorijas aspekti Rikēra filozofijā.....	40
3.3. <i>Idem</i> -identitāte un <i>ipse</i> -identitāte.....	46
3.4. Naratīvā identitāte un personas identitāte.....	50
3.5. Kopienas nozīme naratīvajā identitātē.....	53
Secinājumi.....	57
Izmantotā literatūra un avoti.....	61

IEVADS

Maģistra darba tēma ir „Naratīvā identitāte kā personas identitātes apliecinājums”.

Tēmas izvēli veicināja ziņa par to, ka Ķīnas Valsts Padome 2014. gadā publicēja „Sociālā kredīta sistēmas izveidošanas vadlīnijas (2014-2020)” (*Guidelines of Social Credit System Construction (2014-2020)*), ieskicējot Ķīnas Tautas Republikas (ĶTR), mērķi ieviest valstī sociālā kredīta sistēmu ar 2020. gadu. Šī sociālā kredīta sistēma paredz to, ka tiek veidotas datubāzes ar aktuālo informāciju par Ķīnas valsts iedzīvotājiem, uzņēmumiem un valsts pārvaldēm. Sekas zemam sociālā kredīta reitingam var ietekmēt personas ceļošanas un nodarbinātības iespējas, pieeju finansiālajam atbalstam, kā arī iespēju stāties līgumattiecībās. Savukārt pozitīva sociālā kredīta reitinga gadījumā iepriekšminētās negatīvās sekas ir pozitīvas un tās paplašina. Viens no veidiem, kā par personu tiek ievākta informācija, ir personas aktivitāte tiešsaistē jeb personas publiskā identitāte, t.i., tas, ko persona stāsta un rāda par sevi.

Šis konteksts mudina domāt par to, kā mēs paši iepazīstam citas personas. Viens no veidiem varētu būt naratīvā identitāte jeb tas, ko persona par sevi stāsta, tādejādi atklājot, savu privāto personas identitāti to padarot publisku. Ņemot vērā, ka, attīstoties tehnoloģijām, mēs iepazīstam viens otra naratīvo identitāti digitālā vidē, tad rodas jautājums, vai mēs atklāsim savas domas, uzskatus un piederību caur naratīvu publiski, ja šim publiskajam naratīvam neatbilstot konkrētas valsts prasībām (ĶTR piemērā), persona var piedzīvot negatīvas sekas. Proti, kā mēs varēsīm pārliecināties par personas identitātes patiesumu, ja persona ir motivēta savu publisko naratīvu pielāgot kaut kādiem noteiktajiem kritērijiem, ja personas privātā identitāte neatbilst un neatbalsta noteiktos kritērijus.

Ņemot vērā iepriekšminēto, maģistra darbā apskatīts tas, kā naratīvā identitāte apliecina personas identitāti un kādēļ tas ir svarīgi.

Tēmas aktualitāte ietveras tajā, ka attīstoties tehnoloģijām mainās naratīva, medijs un veids, kādā persona var izpaust savu identitāti un otra persona to uztvert. Piemēram, 21. gadsimtā dažādās sabiedrībās varam pamanīt personas, kuras savu iztiku un dzīvesveidu saista ar regulāru savas dzīves personīgās informācijas publiskošanu jeb to varētu saukt par specifiska sava naratīva konstruēšanu plašākai publikai. Šajā gadījumā sabiedrība šo publiski pieejamo naratīvu var uztvert skeptiski, proti, nepieņemt, ka šis publiskais naratīvs varētu būt personas patiesā identitāte; vai pieņemt, ka personas publiskais naratīvs ir patiesā vai vismaz daļēji verificējama personas

identitāte. Šis aspekts arī parādās KTR īstenotajā sociālā kredīta reitinga politikā, jo nepieciešamā informācija šim reitingam tiek iegūta galvenokārt no digitālās vides, kurā persona izpauž savu identitāti.

Meklējot atbildes analītiskajā filozofijā uz jautājumiem par personas identitāti, atklājas dažādas, neviennozīmīgas, bet reizē saistītas problēmas, teorijas un pieejas personas identitātes jautājumu risināšanā. Šī pieeju daudzveidība ir saistīta ar dažādām filozofiskām perspektīvām, piemēram, metodoloģiskā individuālisma pārstāvji personas identitāti saistītu ar pašnoteicošu indivīdu, kurš pastāv neatkarīgi no attiecībām ar citiem. Personas identitātes teorijās personas identitāte tiek apskatīta arī ontoloģiskā un/vai naturālistiskā perspektīvā. Tieši šajos skatupunktos netiek pietiekami uzsvērts identitātes sociālais aspekts, proti, personiskās identitātes attiecības ar sociālo vidi jeb kopienu, un tās ietekmi uz personas identitātes veidošanos un pastāvēšanu.

Darbā izvirzīta tēze: Naratīvās identitātes sociālais aspekts nodrošina personas identitātes apliecinājumu.

Tēzes galvenie jēdzieni maģistra darbā ir lietoti šādā nozīmē (plašāka jēdzienu analīze aprakstīta 1. nodaļā „Personas identitātes teorijas un problemātika”):

- jēdziens „personas identitāte” darbā ir lietots tāpatības izpratnē jeb meklējot atbildi uz jautājumu „Kas es esmu?”;
- jēdziens „persona” lietots ar nozīmi, kas raksturo pirmās personas pieredzi un tēlu naratīvā, jo šādā izpratnē persona ir tā, kura attiecina uz sevi personas identitāti, kā arī šādā aspektā persona tiek apskatīta naratīva teorijā un naratīvās identitātes teorijā;
- jēdziens „apliecinājums” lietots no angļu valodas vārda *confirmation* ar tā nozīmi „apstiprināt, ka kaut kas ir patiess” (*Cambridge Dictionary*), „apstiprināšanas process un kaut kas, kas apliecina vai apstiprina” (*Collins Dictionary*). Maģistra darba ietvaros tas apzīmē procesu, kurā caur naratīvo identitāti tiek iepazīta personas identitāte, un tā var tikt verificēta caur publiski pieejamo naratīvu.

Darbā pētāmā problēma: analītiskā filozofija uzsvāra liek uz mentālo un fizikālo kritēriju, kas parādās angļu filozofa Dereka Pārfīta (*Derek Parfit*, 1942-2017) mēģinājumos risināt personas identitātes problēmu, kurā identitāte nav svarīga, bet maģistra darbā personas identitāte ir svarīga.

Šādi tēze ir darbā formulētās Pārfīta personas identitātes problēmas risinājuma piedāvājums, atsaucoties uz franču filozofa Pola Rikēra (*Paul Ricoeur*, 1913-2005) naratīvās identitātes teoriju. Rikēra starpdisciplinārā pieeja filozofijā sastopamajai personas identitātes problemātikai nodrošina

plašāku un padziļinātāku personas identitātes jautājumu analīzi, aptverot gan analītiskās, gan kontinentālās filozofijas skatījumus.

Rikēra naratīvās identitātes teorija nodrošina personai iespēju apliecināt sev un citiem personas identitātes pastāvēšanu, kuru nenodrošina Pārfitā izvirzītā personas identitātes teorija. Jo Pārfits liek uzsvaru nevis uz personas identitātes faktu, bet gan uz noteiktu fizikālu un mentālu aspektu izdzīvošanu.

Lai argumentētu sociālā aspekta svarīgumu personas identitātei, maģistra darbā arī izmantoti Alasdēra Makintaira (*Alasdair MacIntyre*, dz. 1929) darbi, kuros Makintairs izceļ un uzsver identitātes saikni ar kopienu, kā arī saikni starp personas naratīvu un kopienas naratīvu.

Darba mērķis ir, izvirzot personas identitātes problēmu, analizēt tās risinājuma iespējas naratīvās identitātes teorijas ietvaros. Šī personas identitātes problēma ir saistīta ar to, ka Pārfitā izvirzītais personas identitātes risinājums ir pasludināt personas identitāti par nesvarīgu, bet maģistra darbā, pētot naratīvās identitātes teorijas priekšrocības personas identitātes jautājumu risināšanā, ir iespējams saglabāt personas identitāti, kā svarīgu.

Darba mērķa risināšanai ir izvirzīti šādi **uzdevumi**:

1. ieskicēt personas identitātes teorijas un jautājumus analītiskajā filozofijā;
2. raksturot personas identitātes problēmu Pārfitā pieejā;
3. kritiski izvērtēt Rikēra naratīvās identitātes teorijas iespējas Pārfitā izvirzītās personas identitātes problēmas risināšanā;
4. piedāvāt iespējamo risinājumu izvirzītajai personas identitātes problēmai, pamatojot naratīvās identitātes sociālā aspekta nozīmi personas identitātes apliecināšanai.

Uztādītās tēzes un mērķa sasniegšanai darbā ir izmantota **salīdzinošās analīzes metode**, – salīdzinot un analizējot izvēlēto autoru nozīmīgākos tekstus.

Darba struktūru veido trīs nodaļas.

1. nodaļa „Personas identitātes teorijas un problemātika” risina pirmo maģistra darba uzdevumu – ieskicēt personas identitātes teorijas un jautājumus analītiskajā filozofijā. Nodaļā sniegts pārskats par literatūrā biežāk atrodamajām personas identitātes teorijām un jautājumiem, kā arī sniegts ar maģistra darba tēmu saistīto jēdzienu konspektīvs skaidrojums, kura mērķis ir identificēt to, ar kādu nozīmi šie jēdzieni turpmāk lietoti šajā darbā.

2. nodaļa „Personas identitātes nozīme Pārfitā darbos” risina otro maģistra darba uzdevumu – raksturot personas identitātes problēmu Pārfitā pieejā. Šajā nodaļā sniegts pārskats par Pārfitā personas identitātes jautājumiem un teorijām viņa darbos, kā pamatavotu izmantojot viņa grāmatu

„Iemesli un personas” (*Reasons and Persons*, 1984), kurā Pārfiti formulē argumentu, ka personas identitāte nav svarīga, bet ir svarīga personas izdzīvošana. Analizējot Pārfitu teorijas un piedāvātos domu eksperimentus, nodaļas noslēgumā formulēta personas identitātes problēma, kas tiek risināta tālāk maģistra darbā.

3. nodaļa „Naratīvs un naratīvā identitāte” risina trešo maģistra darba uzdevumu – kritiski izvērtēt Rikēra naratīvās identitātes teorijas iespējas Pārfitu izvirzītās personas identitātes problēmas risināšanā, un ceturto maģistra darba uzdevumu – piedāvāt iespējamo risinājumu izvirzītajai personas identitātes problēmai, pamatojot naratīvās identitātes sociālā aspekta nozīmi personas identitātes apliecināšanai. Šajā nodaļā tiek pamatota naratīva un naratīvās teorijas priekšrocība personas identitātes jautājumu analizēšanā. Sākumā ir sniegts vispārīgs ieskats naratīva nozīmē un naratīva teorijā, atsaucoties uz franču literāro teorētiķi un naratīvās teorijas funkcijas un struktūras definētāju Žerāru Ženetu (*Gérard Genette*, 1930-2018), atsaucoties uz viņa darbu „Naratīva diskurss: eseja par metodi” (*Narrative Discourse: An Essay In Method*, 1980). Nodaļas turpinājumā ir definēta Rikēra pieeja naratīvam un naratīvās teorijas interpretācija saskaņā ar Ženeta izvirzīto naratīvās teorijas funkciju. Atsaucoties uz naratīvās teorijas interpretāciju, Rikērs izvirza naratīvās identitātes teoriju un sniedz ieteikumus personas identitātes paradoksu problēmu risināšanai. Kā pamatavots Rikēra naratīvās identitātes teorijai ir izmantota grāmata „Pats kā cits” (*Oneself as Another*, 1992).

Šajā nodaļā, formulējot naratīvās identitātes teorijas priekšrocību, Pārfitu personas identitātes problēmas risināšanā tiek pamatots naratīvās identitātes sociālā aspekta svarīgums personas identitātes apliecināšanai. Šis sociālais aspekts izvērsti padziļinātāki, atsaucoties uz Makintaira darbu „Pēc tikuma” (*After Virtue*, 1981) kā pamatavotu, kurā ir izcelta kopienas nozīme personas identitātes konstitūcijā, kā arī izcelts gan individuālā, gan kopienas naratīva svarīgums personas identitātes strukturēšanā un apliecināšanā.

Literatūras apskats

Latviešu valodā ir maz literatūras par identitātes tēmu. Latvijā par Rikēra filozofiju pētījumu nav daudz. Latvijas Universitātē par Rikēra filozofiju ir bijuši trīs darbi: Žanete Narkēviča ir izstrādājusi promocijas darbu „Iztēle un valodas jaunrade Pola Rikēra filosofijā” (2008); kā arī izstrādāti divi maģistra darbi – Baiba Stafecka „Atmiņa *paša* problemātikas kontekstā Pola Rikēra filosofijā” (2014) un Zane Ozola „Pieredzes atraisīšanās naratīvais aspekts” (2010). Savukārt par

Pārfīta filozofiju pētījumu ir vēl mazāk. Tādējādi šis maģistra darbs varētu sniegt nelielu pienesumu šo filozofu darbu analīzē.

Maģistra darba pamatavoti maģistra darba tēmas „Naratīvā identitāte kā personas identitātes apliecinājums” pētniecībai ir Pārfīta „Iemesli un personas” un Rikēra grāmata „Pats kā cits”. Analizējot Pārfīta grāmatā „Iemesli un personas” izvērsto personas identitātes teoriju un pieejas personas identitātes jautājumu un teoriju apskatīšanai, maģistra darbā ir izvirzīta personas identitātes problēma. Personas identitātes problēmas risinājums izriet no Rikēra grāmatas „Pats kā cits”, uzsverot Rikēra piedāvāto naratīvās identitātes teoriju personas identitātes paradoksu risināšanai.

Izmantotā literatūra un avoti ir atlasīti un analizēti atbilstoši izvirzītajiem maģistra darba uzdevumiem.

Pirmā uzdevuma „ieskicēt personas identitātes teorijas un jautājumus analītiskajā filozofijā” risināšanai, lai ievadītu personas identitātes problēmu, ir izmantota sekundārā literatūra, kurā ietverts pārskats par dažādiem personas identitātes jautājumiem un teorijām, piemēram, mūsdienu amerikāņu filozofa Ērika T. Olsena (*Eric T. Olsen*) grāmata „Patība: personas identitāte” (2007). Savukārt, lai skaidrotu maģistra darba tēmas centrālos jēdzienus, kā pamatavots ir izmantota franču filoloģes un filozofes Barbaras Kasē sastādītā grāmata „Netulkojamo vārdu vārdnīca: filozofijas leksikons” (2014).

Otrā uzdevuma „raksturot personas identitātes problēmu Pārfīta pieejā” risināšanai, kā pamatavots ir izmantota Pārfīta grāmata „Iemesli un personas”, savukārt kā sekundārā literatūra ir izmantoti Pārfīta raksti: „Identitātes mazsvarīgums” (1995), „Vai personas identitāte ir svarīga?” (2007) un „Personas identitāte” (1971). Šie raksti izmantoti, lai izsekotu Pārfīta personas identitātes teorijai un papildinātu to, tādējādi pēc iespējas nodrošinot maģistra darbā analizētās Pārfīta personas identitātes teorijas argumentācijas izvērsumu.

Trešā uzdevuma „kritiski izvērtēt Rikēra naratīvās identitātes teorijas iespējas Pārfīta izvirzītās personas identitātes problēmas risināšanā” izpētei, kā pamatavots ir izmantota Rikēra grāmata „Pats kā cits”, savukārt kā sekundārā literatūra ir izmantotas vēl divas Rikēra grāmatas: „Laiks un naratīvs” (3. sējums, 1990) un „Atmiņa, vēsture, aizmiršana” (2006). Grāmata „Laiks un naratīvs” ir izmantota, lai izsekotu naratīvās identitātes teorijas pirmsākumiem, savukārt grāmata „Atmiņa, vēsture, aizmiršana” ir izmantota, lai analizētu naratīvās identitātes saikni ar kolektīvo atmiņu, kas ir svarīga maģistra darbā, izceļot identitātes sociālo aspektu.

Lai ievadītu Rikēra naratīvās identitātes teoriju, ir izmantota sekundārā literatūra par naratīvu un naratīva teoriju, galvenokārt franču literatūras pētnieka Ženeta grāmata „Naratīva diskurss: eseja par metodi” (1983). Savukārt papildus sociālā aspekta argumentācijai Rikēra naratīvās identitātes teorijai, izmantota Makintaira grāmata „Pēc tikuma” (1981), kurā tiek atspoguļota identitātes saikne ar naratīvu un kopienu.

Maģistra darbā izmantotā literatūra un avoti sniedz personas identitātes teoriju salīdzinošo analīzi. Šī starpdisciplināritāte veidojas, salīdzinot un analizējot analītiskās filozofijas pārstāvja Pārfita darbus ar Rikēra darbiem, kurš savos darbos aptver gan analītiskās filozofijas, gan kontinentālās filozofijas pieejas. Tostarp maģistra darbā argumentācijai izmantoti morālās filozofijas un politikas filozofijas pārstāvja Makintaira darbi.

Iepriekš minētās literatūras un avotu salīdzinājums un analīze nodrošina jēgpilnu personas identitātes teoriju diskusiju un analīzi. Strukturējot izmantoto literatūru atbilstoši maģistra darbā izvirzītajiem uzdevumiem un no uzdevumiem izrietošajām nodaļām, ir veidota kritiska personas identitātes problēmas analīze, lai nonāktu pie pēc iespējas holistiska personas identitātes problēmas risinājuma.

1. PERSONAS IDENTITĀTES TEORIJAS UN PROBLEMĀTIKA

Šīs nodaļas mērķis ir sniegt pārskatu par personas identitātes teorijām un centrālajiem jautājumiem. Šī mērķa uzdevumi ir – izveidot kontekstu maģistra darbā apskatītajai un analizētajai personas identitātes problemātikai, kā arī parādīt Pārfitu un Rikēra ideju novietojumu personas identitātes teorijās. Nodaļas sākumā, atsaucoties uz Kasē grāmatu „Netulkojamo vārdu vārdnīca: filozofijas leksikons” kā pamatavotu, sniegts ar maģistra darba tēmu saistīto jēdzienu konspektīvs skaidrojums, kura mērķis ir identificēt to, ar kādu nozīmi šie jēdzieni turpmāk lietoti šajā darbā. Nodaļas turpinājumā, atsaucoties uz Olsena grāmatu „Patība: personas identitāte” kā pamatavotu, ir ieskicētas lielākās personas identitātes teorijas un ar tām saistītie problēmjautājumi. Nodaļas noslēgumā ir formulēta personas identitātes problemātikā un Pārfitu nozīme šīs problemātikas risināšanā.

1.1. Centrālo jēdzienu analīze un lietojums

Maģistra darba tēma „Naratīvā identitāte kā personas identitātes apliecinājums” ietver daudznozīmīgus jēdzienus, kuri parādās dažādās analītiskās filozofijas identitātes teorijās. Tādēļ svarīgi apskatīt šo jēdzienu nozīmi un definēt to lietojumu šajā darbā.

1.1.1. Jēdziens „identitāte”

Jēdziens „identitāte” ir izcēlies no klasiskās latīņu valodas vārda *identitas*, kas ir atvasināts no vietniekvārda latīņu valodā *idem*, un nozīmē „tāds pats”, „tāds pats kā” un „identisks ar”.¹ Jēdziens „identitāte” tiek lietots pamīšus jēdzienam „tāpatība”, piemēram, Rikērs lietojot jēdzienu „*ipse*-identitāte”, runā par tāpatības aspektiem. Tāpatība apzīmē indivīdu kā tādu, kas ir identificējams laikā kā esam viens un tas pats neatkarīgi no fiziski uztveramām ķermeniskām izmaiņām, piemēram, novecošanas.

Latviešu valodā jēdziens „identitāte” arī tiek skaidrots kā īpašības, kas norāda uz indivīda tāpatību laikā un telpā jeb: „Pilnīga pazīmju, kvalitātes, rakstura u. tml. vienādība (tāpatība) noteiktas grupas ietvaros, uzvedības un/vai personiskās īpatnības, pēc kurām indivīdu atzīst, atpazīst kā kādas grupas pārstāvi.”²

---

¹ Cassin B. (ed.). *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*. New Jersey: Princeton University Press. 2014, P. 477.

² Tilde, Letonika. *Terminu un svešvārdu vārdnīca: identitāte*. // <https://letonika.lv/groups/default.aspx?r=1107&q=identit%C4%81te&id=2060885&g=1> [skatīts 2021.05.25]

Latviešu valodā jēdziens „identitāte” arī skaidrots kā personisku un psiholoģisku procesu un afektu kopums, t.i.: „Sevis apzināšanās, savu īpašību, spēju izjūta, ka paši esam kaut kas, paļaušanās uz sevi, pašapziņa uzvedībā, spēja pieņemt lēmumus. Relatīvi nemainīgs garīgais veselums. Identitātes apziņai ir nozīme sevis veidošanā un saglabāšanā.”³ Nolasāms, ka jēdzienam „identitāte” latviešu valodā tiek piešķirts gan individuāli psiholoģisks, gan sociāls aspekts.

Jēdziens „identitāte” saistīts ar jēdzieniem „es” un „pats”, jo „identitāte” apzīmē un izceļ katra indivīda raksturu, rīcību un piederību jeb: „(..) būt pašam nozīmē tikt verificētam, kā identiskam ar pašu, tāpat kā subjekts un objekts identitātes principā – „a ir a”, kam ir nepieciešams salīdzinājums starp diviem elementiem, kuri ir uzskatāmi par vienu un to pašu, un, ko norāda to novietojums vārdu kārtībā (..).”⁴ Proti, tas, ka es, uzrādot personu apliecinošu dokumentu, varu citiem apliecināt to, ka esmu Latvijas pilsonis, norāda uz identitātes verificēšanas procesu. Savukārt paša atpazīšana fotogrāfijās, kurās persona ir 10 gadus vecs, personai esot 50 gadus vecam, norāda uz iekšēju jeb internalizētu paša identificēšanas procesu, kas ir iespējams, jo indivīdam ir atmiņas un sajūtas par brīdi, kas fiksēts fotogrāfijā.

Ņemot vērā, ka maģistra darbā jēdziens „identitāte” lietots atsaucoties uz literatūru angļu un franču valodā, jāraksturo šī jēdziena lietojuma atšķirības starp šīm valodām un latviešu valodu, jo: „Pat angļu un franču [valodā] [šie] jēdzieni ir polisēmiski, aptverot kopā „tāpatības” [angļu val. *sameness*] un patība (*ipseity*) nozīmes”.⁵ Šo jēdzienu – „tāpatība” un patība (*ipseity*) jeb patība – lietojums un tiem piedēvētās nozīmes ir atšķirīgas, bet savstarpēji saistītas dažādās filozofiskās tradīcijās, ko uzskatāmi attēlo anglosakšu un franču filozofu darbi par identitātes teorijām. Piemēram, šo jēdzienu lietojums angļu valodā angļu filozofa Džona Loka (*John Locke*) darbā „Eseja par cilvēka sapratni” (*An Essay Concerning Human Understanding*, 1689), jo šī darba tulkojums franču valodā ietekmēja minēto jēdzienu attīstību un lietojuma specifiku franču valodā, un pakārtoti ietekmēja arī to, kā šos jēdzienus lieto Rikērs.

Jēdziens „identitāte” norāda arī uz personu un ir ietverts jēdzienā „personas identitāte”, kas ir viens no daudziem „identitāšu veidiem” un tā, ko varētu saukt par „identitāšu nominālajām kategorijām”. Proti, pastāv dažādi identitāšu koncepti, kuri ietver apakškonceptus, piemēram, „sociālā identitāte” ir vispārīgāka kategorija, kura ietver apakškategorijas, kuras apzīmē piederību, kā „etniskā identitāte”, „nacionālā identitāte”, „religiķā identitāte” u.c., tāpat kā kategorija

---

³ Tilde, Letonika. Terminu un svešvārdu vārdnīca: identitāte. //

<https://letonika.lv/groups/default.aspx?r=1107&q=identit%C4%81te&id=2060885&g=1> [skatīts 2021.05.25]

⁴ Cassin. P. 516-517.

⁵ *Ibid.* P. 516.

„digitālā identitāte”, piemēram, ietver „tīkla identitāti”, kas neapzīmē piederību un „tiešsaistes identitāte”, kas apzīmē piederību.

Maģistra darba ietvaros jēdziena „personas identitāte” problemātika tiek risināta izmantojot „naratīvās identitātes” teoriju. Tādēļ jēdziens „personas identitāte” darbā ir, lietots tā tāpatības izpratnē, jeb meklējot atbildi uz jautājumu „Kas es esmu?”.

1.1.2. Jēdziens „persona”

Maģistra darba tēmas ietvaros jēdziens „persona” ir svarīgs tāpat kā jēdziens „identitāte”, jo šie jēdzieni tiek lietoti kopā, lai apzīmētu personas piederību sev un kopienai. Latīņu valodā *persona* sākotnēji apzīmēja aktiera masku, vārds *persona* cēlusies no grieķu valodas vārda *prosôpon*, kura nozīmes ir „tas, kurš ieskatās acīs, sejas izteiksme”, kā arī tēlotais aktieris un aktieris pats.⁶ Vārds „persona” var tikt lietots gramatiski kā darbības vārda priekšmets, kā arī ar tā lietojuma izpratni likumdošanā.

Sākot ar 17. gadsimtu, jēdziens „persona” norāda uz individuālu domu un rīcības subjektu, un pastarpināti – uz subjektivitāti kā tādu.⁷ Sākot ar šo laika periodu franču valodā jēdzieni *personne* un *personnalité* tika saistīti ar psiholoģiju un morāli. Jēdziens *personnalité* ietver gan juridisko nozīmi, gan psiholoģisko nozīmi, kura norāda uz indivīda raksturu, savukārt morāles nozīmē tas apzīmē brīvu un autonomu indivīdu.⁸ Šis aspekts ir svarīgs, jo maģistra darbā izmantoti franču autoru darbi, tādēļ arī šī jēdziena „persona” nozīme skatāma tā lietojumā franču valodā.

Līdzīgi kā franču valodā, latviešu valodā jēdziens „persona” tiek skaidrots no juridiskajiem un lingvistiskajiem aspektiem, un arī kā tēls⁹:

1. „Atsevišķs cilvēks; indivīds kā sabiedrisko attiecību un darbības subjekts un objekts, cilvēks ar savām sociāli nosacītajām un individuālajām īpašībām.”;

2. „Cilvēks kā tiesisko attiecību dalībnieks, kam piemīt tiesībspēja un līdz ar noteikta vecuma sasniegšanu — arī rīcībspēja.”;

3. „Darbības vārda gramatiskā kategorija, kas no runātāja viedokļa atspoguļo nosauktās darbības sakaru ar tās subjektu, kuru nosauc darbības veicēja vai objekta nominatīvs; indoeiropiešu valodās, arī latviešu valodā, ir trīs vienskaitļa un trīs daudzskaitļa personas.”;

4. „Tēls (piem., daiļdarbā, muzikāli dramatiskā darbā).”.

---

⁶ Cassin. P. 772.

⁷ Ibid.

⁸ Cassin. P. 772.

⁹ Tilde, Letonika. *Terminu un svešvārdu vārdnīca: persona.* //

<https://datubazes.lanet.lv:5257/groups/default.aspx?r=1107&q=persona&id=1002450&&g=1> [skatīts 2021.05.25]

Personas identitāte apzīmē indivīdu, kuram ir individuālas īpašības un kurš lingvistiski atsauca uz sevi, un kuram ir sociāla loma un atbildība. Persona ir tā, kas attiecina uz pašu personas identitāti. Līdzīgi kā jēdziena „identitāte” skaidrojumā arī jēdzienam „persona” iezīmējas divi aspekti – privātais un personīgais jeb attiecības ar pašu un attiecības ar kopienu.

Maģistra darba tēzes attīstīšanai būtiska ir personas kā tēla aspekts, jo saistībā ar tēlu persona tiek apskatīta Ženeta naratīva teorijā un Rikēra naratīvās identitātes teorijā.

Lai apzīmētu cilvēku šajā darbā lietots jēdziens „persona”, nevis „indivīds”, jo jēdziena „persona” skaidrojumi aptver gan apziņas un lietas stāvokļus (ķermeņa īpašības, kustības u.tml.), gan cilvēka attiecības un lomu sociālā vidē, savukārt jēdziens „indivīds” galvenokārt aptver cilvēka apziņas un lietu stāvokļus.

1.1.3. Jēdziens „es”/„es pats”

Šo jēdzienu svarīgi pieminēt, jo, pirmkārt, tas ir cieši saistīts ar šī darba galveno jēdzienu „personas identitāte” un otrkārt, šim jēdzienam ir cieša saikne ar maģistra darba pamatavotu, kas ir Rikēra darbs „Pats kā cits”, jeb franču valodā *Soi-même comme un autre*.

Jēdzienu „pats” franču valodā var izteikt ar vārdiem *soi* vai *moi*, starp kuriem angļu un franču valodās ir raksturīgas konfliktējošas attiecības personas identitātes filozofijās un psiholoģijās.¹⁰ Tas saistīts ar to, ka filozofi rakstot par „pats” (*moi*) ietekmējās no Loka un viņa darba „Eseja par cilvēka sapratni”, kurā Loks ieviesa divus nozīmīgus konceptus – „apziņa” (angļu val. *consciousness*) un „pats” (angļu val. *the self*).¹¹ Loka lietojumā *the self* ietver esības (angļu val. *being*) un piederības (angļu val. *having*) paradigmu apvienojumu.¹² Loks šos konceptus attīstīja laikā, kad franču filozofijā un literatūrā (Dekarts, Paskāls u.c.) sāka lietot jēdzienu *le moi*. Tādēļ, ņemot vērā *le moi* lietojumu franču valodā un Loka izveidoto nozīmi jēdzienam *the self*, franču tulkotājam Pjēram Koste (*Pierre Coste*), tulkojot Loka darbu, bija jāievieš termins *le soi*, lai tulkotu *the self*, jo *le moi* jau tika lietots ar Paskāla nostiprināto nozīmi.

Koste ar *soi* un *soi-même* tiecās apzīmēt Loka darbā ietverto: „(..) sajūtu, kura ir katram, – ka viņš [viņa] ir viens un tas pats...”¹³, sekojot šai tradīcijai Rikērs jēdzienu „pats” izsaka ar vārdu *soi*.

Atsaucoties uz maģistra darbā aprakstīto kopsavilkumu par jēdzienu „identitāte”, jēdzienam „self” jeb „pats” ir gan vietniekvārda lietojums, kas atbilst jau pieminētajam *ipse*, kā arī īpašības

---

¹⁰ Cassin. P. 467.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.* P. 469.

¹³ *Ibid.*

vārda nozīme, kas pamīšus atbilst gan *ipse*, gan *idem*, tādējādi apzīmējot „pašu”, „tādu pašu” u.tml.¹⁴ Rikērs darbā „Pats kā cits” lieto jēdzienus *idem* un *ipse*, lai apzīmētu tāpatību un patību, kā arī sasaistītu tos ar personas identitāti un izvērstu, runājot par naratīvo identitāti.

1.2. Personas identitātes teorijas

Personas identitātes teorijās tiek meklētas atbildes uz šādām problēmām plašiem jautājumiem¹⁵:

i. **identitātes noturības problēma:** piemēram, diahronās identitātes problēma jeb to, kas ir nepieciešams, lai persona pastāvētu vai izdzīvotu no viena laika brīža uz nākamo. Šī problēma vēsturiski ir, saistīta ar problēmu, – vai cilvēks turpina pastāvēt pēc nāves;

ii. **personu skaita problēma:** piemēram, sinhronās identitātes problēma jeb to, kas nosaka cik cilvēku, šobrīd ir, proti, ja uz Zemes ir apmēram septiņi miljardi cilvēku konkrētajā brīdī, tad ir jāuzdod jautājums par to, kādi fakti – bioloģiskie vai psiholoģiskie – to padara iespējamu. Šī problēma apskata nevis to, kādēļ ir noteikts cilvēku skaits konkrētajā brīdī, bet to, kas veido šo cilvēku skaitu;

Šo divu iepriekšējo problēmu pamatā ir divi pieņēmumi:

1. pieņēmums par to, ja cilvēku skaitu nosaka psiholoģiskās vienotības *viz.* apziņas vienotības fakts, tad šajā gadījumā ir iespējami divi vai vairāki cilvēki (sašķelto smadzeņu piemērs);
2. pieņēmums par to, ja cilvēku skaitu jeb domājošu būtņu skaitu nosaka fizikāli fakti, *inter alia*, bioloģiskā vienotība, tad ir tikai viens konkrēts cilvēks.

iii. **personas ontoloģijas problēma**, kas attiecas uz personas metafiziskās iedabas* problēmu, un ir problēma, kas saistīta ar to, kādas ir vispārīgas un fundamentālas cilvēka īpašības, proti,

- a. cilvēks var būt bioloģisks organisms jeb materiāla substance;
- b. cilvēks var būt nemateriāla substance jeb dvēsele;
- c. cilvēks var būt mentālo stāvokļu un notikumu kopums.

Risinājumi iepriekš minētajām trim personas identitātes problēmām iekļaujas divās teorijās:

1. dvēseles teorija, kurā cilvēks tiek skatīts, kā nemateriāla substance jeb dvēsele;

---

¹⁴ Cassin. P. 468.

¹⁵ Olson E. T. *Self: Personal Identity*. Ed. by W. Banks. Cambridge: Elsevier Academic Press, 2007. Vol. 2. P. 301-312.

* Jēdziens *nature* personas īpašību kopuma lietojumā no angļu valodas tulkots kā „iedaba”, lai nošķirtu no jēdziena *nature* primārā tulkojuma un apzīmējuma „daba” dabaszinātņu izpratnē.

2. „saišķa” teorija*, lietojot Deivida Hjūma (*David Hume*) jēdzienu, kurā cilvēks skatīts kā mentālo stāvokļu un parādību kopums, piemēram, atmiņas un sapņi¹⁶, kā arī saskaņā ar Pārfitas personas identitātes teoriju – fizikālas īpašības.

Atbildes uz iepriekš ieskicētajām problēmām par personu un identitāti veido dažādas pieejas, kuras atkarībā no virziena sazarojas dažādās teorijās un jautājumos¹⁷:

1. jautājumos, kas meklē atbildi uz to, ko nozīmē **būt personai konkrētajā brīdī**. Atsaucoties uz iepriekšminēto „saišķu” teoriju, persona ir ķermenis un mentālie procesi smadzenēs, savukārt atsaucoties uz dvēseles teoriju, persona ir „kodols” cilvēkā, ko var nosaukt par dvēseli, ego vai patību;

2. **sašķelto smadzeņu teorija**. Teorijā tiek uzskatīts, ka, atdalot abas smadzeņu puslodes, rodas divas atšķirīgas personas, kas saskaņā ar „saišķa” teoriju ir iespējams, ja pieņem, ka pastāv divas apziņas plūsmas. Savukārt saskaņā ar dvēseles teoriju tas nav iespējams, jo šajā gadījumā nav iespējama vienotas dvēseles koncepcija. Šo teoriju savos domu eksperimentos izmanto Pārfits. Šī teorija ir bijusi aktuāla, kopš 1950. gada, kad Nobela prēmijas laureāts, amerikāņu neirobiologs un neiropsihologs 50-tajos un 60-tajos gados veica eksperimentus ar kaķiem, primātiem un cilvēkiem, lai izpētītu funkcionālās atšķirības starp divām smadzeņu puslodēm¹⁸. 2020. gada maijā recenzētā medicīnas žurnālā *Neuropsychology Review* tika publicēts autoru de Haan, E.H.F., Corballis, P.M., Hillyard, S.A. et al. pētījums *Split-Brain: What We Know Now and Why This is Important for Understanding Consciousness*, kas apstiprina to, ka šīs teorijas secinājums par to, ka atdalot abas smadzeņu puslodes rodas divas atšķirīgas personas rodas divas apziņas plūsmas, nav pierādīts pretēji tam, kā bijis līdz šim sabiedrībā domāts¹⁹.

3. **jautājumi par personas pastāvēšanu laikā**. Šajā kontekstā mēģināts definēt to, vai un kā ir iespējama personas pastāvēšana un noturība laikā. „Saišķa” teorijas gadījumā nebūs skaidrs, ko ir iespējams uzskatīt par personas identitāti, jo „saišķa” teorija paredz dažādus personas aspektus, proti, atmiņas, sapņi un fizikālie stāvokļi. Savukārt dvēseles teorijas gadījumā šīs pieejas pielietošana nozīmē to, ka ir viena un tā pati dvēsele kā „kodols” pagātnē, tagadnē un nākotnē;

---

* Tulkojums “saišķa” (angļu val. *bundle*) teorija lietots, atsaucoties uz **Blekbērnis S.** *Domā: Neatvairāms ievads filozofijā*. Rīga: Satori 1/4, 2007. 134. lpp.

¹⁶ **Hume D.** *The Philosophical Works of David Hume: Treatise of Human Nature*. Indianapolis: Liberty Fund Inc., 1828. Vol. 1. P. 165.

¹⁷ **Rachels J., Rachels S.** *Problems from Philosophy*. New York: McGraw-Hill Education, 2011.

¹⁸ **Lienhard D.A.** *Roger Sperry's Split-Brain Experiments (1959–1968)*. // Embryo Project Encyclopedia (2017-12-27)

¹⁹ **De Haan, E.H.F., Corballis, P.M., Hillyard, S.A. et al.** *Split-Brain: What We Know Now and Why This is Important for Understanding Consciousness*. // *Neuropsychol Rev* 30, (2020). Pp. 224–233.

4. kvalitatīvo identitāti un skaitlisko identitāti.

- **Kvalitatīvā identitāte** jeb izteikta līdzība paredz to, ka, piemēram, persona x un persona y ir, uzvilkušas vienādu uzvalku, proti, drēbes ir tik ļoti līdzīgas, ka tās var samainīt vietām, nepamanot atšķirību.²⁰ Šādi kvalitatīvās identitātes gadījumā ir svarīgas īpašības, kuras nodrošina līdzību, bet ne subjektu vai objektu tāpatību t.i., piemēram, visas 1 *eiro* monētas izskatās vizuāli vienādas un ir viena ar otru aizvietojamas. Šajā gadījumā aizvietotā monēta nebūs tā pati monēta ar kuru aizvietota kaut arī tā izskatīsies pilnīgi tāda pati. Šajā gadījumā persona x un persona y būs kvalitatīvi identiskas, ja īpašību kopums no personas x, piemīt arī personai y.
- **Skaitliskā identitāte** paredz to, ka subjekts vai objekts ir viens un tas pats, proti, ir tāds tikai viens, nevis vairāki līdzīgi.²¹ Skaitliskās identitātes gadījumā, piemēram, personas unikalitāti var nodrošināt viņam specifisks dzimšanas datums, bioloģiskie vecāki u.tml. Šajā gadījumā persona x un y būs skaitliski identiska, ja personai x un y piemīt viena parādība nevis divas.

No kvalitatīvās identitātes un skaitliskās identitātes teorijas izriet vairākas teorijas, kas pamato vai noliedz pirmās vai otrās identitātes pastāvēšanu²²:

1. **ķermeņa teorija**, paredz to, ka persona x ir tā pati persona, kas persona y, jo abām ir tāds pats ķermenis. Tomēr ar šo teoriju ir saistītas tādas problēmas, kā

- a. nav iespējama pēcnāves eksistence, jo atkarībā no uzskatiem, tam ir dažādi iemesli;
- b. zinātniskās fantastikas žanrā ķermeņu samainīšanas gadījums, kurā personas identitāte pēkšņi atrodas citas personas ķermenī, kas ilustrē to, ka identitāte nav saistīta ar ķermeni;
- c. stāsts par „Tēseja kuģi”, proti, vai Tēseja kuģis ir tas pats Tēseja kuģis, ja kuģim ir nomainīti visi dēļi un konstrukcijas, kas atspoguļo to, ka ķermenis laika gaitā nav viens un tas pats ķermenis, jo tas mainās ne tikai vizuāli, bet arī šūnu līmenī.

2. **smadzeņu skaitliskās identitātes teorija**, kas paredz to, ka persona x ir tā pati persona, kas persona y, jo abām ir tās pašas smadzenes. Ar šo teoriju ir saistītas tādas problēmas kā: pirmkārt, tas, ka cilvēka ķermenis var būt miris, bet smadzenes ir neskartas; otrkārt, tas, ka smadzeņu fiziskā struktūra laika gaitā mainās pat tad, ja neironi paliek relatīvi stabili.

---

²⁰ **Ricoeur P.** *Oneself as Another*. Trans. by **K. Blamey**. Chicago: The University of Chicago Press, 1992. P. 116.

²¹ *Ibid.* P. 116.

²² **Rachels J., Rachels S.** *Problems from Philosophy*. New York: McGraw-Hill Education, 2011. P. XXX.

3. **atmiņas teorija** paredz to, ka persona x ir tā pati persona, kas persona y, jo abām piemīt tās pašas atmiņas. Šī teorija padara iespējamu pēcnāves eksistenci, kā arī iespējamu gadījumu, ka persona samaina savu ķermeni pret citu ķermeni. Tomēr problēma ir tāda, ka atmiņas ir ierobežotas un tās nav transitīvas laikā jeb: „a ir attiecībās I ar b, un b ir I ar c, tad a nepieciešams būt attiecībās I ar c. Tādēļ, ja a ir identisks ar b, un b ir identisks ar c, tad a un c arī ir identiski.”²³ Proti, 30 gadu vecumā ir vieglāk atcerēties sevi 10 gadu vecumā, nekā 60 gadu vecumā atcerēties sevi 10 gadu vecumā.

Ar atmiņu teoriju saistītā problēma dažādos avotos tiek, ieviešot **saistīto atmiņu teoriju**, kurā persona x ir persona y tādēļ, ka pastāv atmiņu virkne, kas nodrošina, izmantojot Pārfitas terminus, personas savienotību un nepārtrauktību *viz.* psiholoģiskā nepārtrauktība nodrošina to, ka abām personām ir viena identitāte. Bet no šīs teorijas izriet problēma, kas ir atkarīga no tā, vai ir iespējams noteikt, cik spēcīga ir psiholoģiskā nepārtrauktība, proti, cik noturīga un nepārtraukta ir atmiņu virkne.

Atmiņas teoriju atbalsta **morālās atbildības teorija**, kurā

- a. atmiņas ir nosacījums atbildībai;
- b. atbildība ir nosacījums identitātei;
- c. tādēļ atmiņas ir nosacījums identitātei.

Tomēr no šīs teorijas izriet problēma, kas saistīta ar to, ka var būt iespējams atcerēties pagātnes rīcību, bet nebūt par to atbildīgs, jo esi mainījies. Piemēram, ir pamatoti uzdot jautājumu, vai 60 gadu vecumā var būt atbildīgs par to, ko 18 gadu vecumā ir izdarījis. Šajā gadījumā atbildība ir atkarīga no tā, ka persona ir tā pati persona ne tikai skaitliski, bet arī kvalitatīvi.

Atmiņas teorija nevar tikt uzskatīta par pamatu personas identitātei, jo atmiņas ir neuzticamas tādēļ, ka, piemēram: „Es esmu tā pati persona, kas biju pirms 20 gadiem, jo es atceros to, ka esmu tā pati persona.”²⁴, bet šajā gadījumā ir iespējams pieņemt to, ka persona galvenokārt izsaka pieņēmumu par to, ka ir identiska ar pagātnes sevi, bet šis pieņēmums nepierāda šo identiskumu. Tas ietver to, ka persona var pieņemt to, ka ir tā pati persona laikā, tomēr, atsaucoties uz piemēru par Tēseja kuģi, šis pieņēmums nevar tikt uzskatīts par attiecīgās personas identiskuma pamatojumu.

---

²³ **Mandrigin A.** *Personal Identity, Psychological Continuity and Externalism.* Edinburgh: The University of Edinburgh, 2007. P. 6.

²⁴ **Rachels J., Rachels S.** P. 30.

1.3. Personas identitātes problemātika

No nodaļā iepriekš minētā var secināt, ka analītiskajā filozofijā personas identitātes jautājumi un teorijas ir daudzveidīgas, un tajās galvenokārt ir uzsvars uz fizikālajiem un mentālajiem identitātes aspektiem, kuri viennozīmīgi neatrisina tādus jautājumus, kā: „Kas es esmu?”, „Vai es esmu tāds pats kā pirms pāris gadiem?” Maģistra darbā svarīgs aspekts ir personas skaitliskā identitāte jeb tas, kas nodrošina personas unikalitāti un kādēļ šī unikālā personas identitāte ir svarīga. Šis aspekts darbā analizēts, iebilstot Pārfitas uzstādījumam, ka personas identitāte nav svarīga, un ka ir svarīgi galvenokārt personas identitāti veidojoši aspekti.

Pārfitas teorijas un domu eksperti apskata jautājumus, kas saistīti ar personas skaitlisko un kvalitatīvo identitāti. Pārfitam svarīgi ir, kas ir tas, kas nodrošina personas pastāvēšanu laikā, kā gadījumā viņš liek uzsvaru uz fizikālajiem un mentālajiem aspektiem. Pārfitas domu eksperimenti arī apspēlē sašķelto smadzeņu teoriju un saistīto atmiņu teoriju.

Darbā pētāmā problēma ir tieši šis aspekts, ka analītiskajā filozofijā uzsvaru liek uz mentālo un fizikālo kritēriju, kas ir centrālais fokuss arī Pārfitas mēģinājumos risināt personas identitātes problēmu analītiskās filozofijas ietvaros. No Pārfitas darbiem, kuri tiks izvērsti apskatīti nākamajā nodaļā, ir nolasāms tas, ka, viņaprāt, personas identitāte nav svarīga. Šis viņa pieņēmums izriet, paliekot pie fizikālajiem un mentālajiem identitātes aspektiem, kuros nevar viennozīmīgi pieņemt to, ka smadzenes, mentālie stāvokļi, fizikālās īpašības sniedz atbildi uz jautājumu: „Kas es esmu?”, jo persona pastāvot, kā šie fizikālie un mentālie stāvokļi, pastāv noteiktā vidē, kas maģistra darbā pieņemta, kā kopiena. Tādējādi ir svarīgi personas identitātes teorijas un jautājumus apskatīt sociālā kontekstā, kā rezultātā varētu būt iespējams holistiskāki un plašāk meklēt atbildi uz jautājumu: „Kas es esmu?”, neatmetot identitātes svarīgumu.

Apskatot personas identitāti no Rikēra un Makintaira skatījums piedāvā identitātes problēmas risinājumu, kas saistīts ar maģistra darba tēzi *Naratīvās identitātes sociālais aspekts nodrošina personas identitātes apliecinājumu*. Šajā gadījumā apliecinājums parāda to, ka personas identitāte ir svarīga gan pašam, gan citam, kurš konkrētās personas identitāti uztver. Lai šī uztvere notiktu personas identitātei, ir nepieciešams medijs, caur kuru izpaust savas mentālās īpašības; šis medijs varētu būt naratīvs, kurā persona strukturē savu personas identitāti, un caur kuru to var padarīt uztveramu citam. Skatoties izolēti uz personas identitātes mentālajiem un fizikālajiem kritērijiem, šī identitāte var palikt neuztverama citam, un iespējams neizprotama arī pašam.

2. PERSONAS IDENTITĀTES NOZĪME PĀRFITA DARBOS

Šīs nodaļas uzdevums ir raksturot personas identitātes problēmu Pārfitā filozofijā. Maģistra darbā personas identitātes problēmas formulējumā galvenais uzsvars ir likts uz Pārfitā personas identitātes teoriju, primāri viņa darbā „Iemesli un personas” (*Reasons and Persons*, 1984). Lai izsekotu Pārfitā personas identitātes teorijas attīstībai, Pārfitā pieeja personas identitātes jautājumiem ir papildināta vēl ar trīs rakstiem: „Personas identitāte” (*Personal Identity*, 1971), „Identitātes mazsvarīgums” (*The Unimportance of Identity*, 1995) un „Vai personas identitāte ir tas, kas ir svarīgs?” (*Is personal identity what matters?*, 2007). Savos darbos Pārfits mēģina risināt šī maģistra darba 1. nodaļā „Personas identitātes teorijas un problemātika” apskatītās identitātes problēmas un jautājumus. Pārfits ievieš dažādus izdomātus domu eksperimentus, lai paplašinātu personas identitātes problemātiku un novietotu šīs problēmas uzskatāmos kontekstos. Apspēlējot domu eksperimentus, Pārfits mēģina noteikt to, vai personas identitāte ir svarīga. Nodaļā Pārfitā pieņēmumu problemātika analizēta, liekot uzsvaru tieši uz teletransportācijas domu eksperimentu. Šis domu eksperiments ilustrē lielāko daļu Pārfitā pieņēmumu problemātikas.

Rakstā „Personas identitāte” Pārfits izaicina divus analītiskās filozofijas pieņēmumus par personas identitāti:

1. personas identitātes iedaba (angļu val. *nature*);
2. personas identitātes **svaīgums** (angļu val. *importance*).

Pārfits uz pirmo jautājumu atbild: „X šodien ir viena un tā pati persona, kas Y noteiktā pagātnes laikā, tad un tikai tad, ja...” Ar šo atbildi Pārfits norāda, ka ir nepieciešami nosacījumi personas identitātes pastāvēšanai laikā, sasaistot to ar otro jautājumu: “(..) Vienkāršākā atbilde uz pirmo jautājumu ir tāda, ka, lai būtu persona, būtnei ir jāapzinās sevi, kas nozīmē apzināties savu identitāti un tās nepārtraukto eksistenci laikā.”²⁵

Uz otro jautājumu Pārfits atbild: „Mūsu nepārtrauktās eksistences nepieciešamākās pazīmes ir atkarīgas no mūsu iedabas.” Ar „nepieciešami un pietiekami nosacījumi” (angļu val. *necessary and sufficient conditions*) Pārfits apzīmē to, ko identitāte nepieciešami ietver vai no kā tā sastāv.²⁶

Šī jautājuma ietvaros Pārfits vērs uzmanību uz fiziskiem objektiem, un ievieš jēdzienu „ierastais skatījums” (angl.val. *standard view*) jeb „(..) identitātes laikā kritērijs ir šī objekta

²⁵ Parfit D. *Reasons and Persons*. Oxford: Clarendon Press, 1984. P. 202.

²⁶ *Ibid.*

telplaiciska (angļu val. *spatio-temporal*) fizikālā nepārtrauktība.”²⁷, kas ir viens no svarīgākajiem kritērijiem fizikālajai nepārtrauktībai.

Pirmā pieņēmuma gadījumā analītiskajā filozofijā uzskata, ka jautājumam par personas identitāti ir jābūt atbildei, jo tiek apskatīts fakts, ka personas identitātei ir iedaba. Pie šī gadījuma Pārfits norāda, ka neviens neuzdod jautājumu par to, vai nācijai ir identitāte, vai mašīnām ir identitāte, bet gan šis jautājums ir aktuāls, runājot galvenokārt par personu. Pārfits raksta: „Neviens nedomā, ka šajos gadījumos jautājumiem „Vai tā ir tā pati nācija?” vai „Vai tā ir tā pati mašīna?” ir jābūt viennozīmīgām atbildēm.”²⁸ Proti, jautājumi par tāpatību un patību, kā arī to noturību laikā, ir galvenokārt aktuāli, runājot par dzīvu būtni, nevis konceptiem vai priekšmetiem. Dzīvas būtnes būs tās, kuras domās par savu pastāvēšanu laikā un uzskatīs, ka šai pastāvēšanai laikā noteikti ir jābūt atbildei. Saskaņā ar Pārfitu: „Neatkarīgi no tā, kas notiek tagad un jebkurā laikā nākotnē, es vai nu pastāvēšu vai nepastāvēšu. Jebkura nākotnes pieredze būs vai nu mana, vai ne mana.”²⁹

Otrā pieņēmuma gadījumā Pārfits uzsver, ka viena no problēmām, uzdodot jautājumus par personas identitāti, ir tāda, ka tikmēr, kamēr nebūs atrodamas atbildes par personas identitātes faktu, tikmēr nebūs iespējams atbildēt uz jautājumiem, kas skar izdzīvošanu, atmiņu, atbildību u.c. Pārfitā nostāja ir tāda, ka: „Konkrēti svarīgi jautājumi jau iepriekšpieņem personas identitātes [faktu]. Tomēr šie [jautājumi] var tikt atbrīvoti no šī iepriekšpieņēmuma. Un tad, kad tie ir [atbrīvoti], tad jautājums par personas identitāti nav svarīgs.”³⁰ Tādejādi, viens no Pārfitā galvenajiem argumentiem ir tāds, ka personas identitāte nav svarīga, jo centieni rast konkrētas atbildes par personas identitātes pastāvēšanas faktu ierobežo atbildes uz jautājumiem par atmiņu, determinētību u.tml.

Apskatot un analizējot personas identitātes jautājumus darbā „Iemesli un personas”, Pārfits piedāvā dažādus piemērus un domu eksperimentus, kuri liek apšaubīt iepriekšminētos divus pieņēmumus un padara tos problemātiskus.

Viens no piemēriem ir jau pieminētā smadzeņu bisekcija jeb smadzeņu pusložu atdalīšana, kas ilustrē to, kā varētu būt iespējams sadalīt un apvienot cilvēku prātus, pieņemot, ka ir divas apziņas plūsmas. Šī piemēra ietvaros Pārfits apskata to, kas varētu paskaidrot apziņas vienotību jebkurā laika posmā.

---

²⁷ Parfit. *Reasons and Persons*. P. 203.

²⁸ Parfit D. Personal Identity // *The Philosophical Review*. 1971. Nr. 1. P. 4.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.* P. 5.

Otrs piemērs ir domu eksperiments, kurā Pārfits apskata iedomātu gadījumu par to, ka katra smadzeņu puslode ir veiksmīgi pārstādīta cita ķermeņa tukšajā galvaskausā. Šis domu eksperiments liek izvirzīt jautājumu par to, kāpēc neviens no rezultējošajiem cilvēkiem nebūs viena un tā pati persona. Ar šo piemēru Pārfits vēš uzmanību uz to, kāpēc pirmā piemēra jautājums par smadzeņu bisekciju jeb smadzeņu pusložu atdalīšanu nav svarīgs. Pārfits uzskata, ka mūsu attiecības ar katru no otrajā piemērā rezultējošajiem cilvēkiem ietver to, kas ir svarīgs tikai rūpju gadījumā viz. cilvēki, kas bijuši iepriekš pazīstami ar „sadalītajām” personām, jebkurā situācijā uztvers viņus kā vienu un to pašu personu, kuru pazinuši. Pārfits uzsver, ka šis domu eksperiments parāda to, ka katram cilvēkam ir svarīga tikai pašam sava nākotne pat, ja tas, kas izdzīvo nav obligāti viens un tas pats, jo ir svarīgi, ka, neskatoties uz to, viņš vai viņa turpina tādu pašu eksistenci. Pārfits arī norāda, ka jautājumi par to, vai es esmu es un pie kādiem apstākļiem tas tā ir, ietver priekšstatu, ka identitāte ir determinēta, proti, ir jābūt vai nu apstiprinošai atbildei, vai noraidošai atbildei par to, vai es esmu un būšu, vai es neesmu un nebūšu.

Pārfits apgalvo, ka: „Ir plaši pieņemts tas, ka personas identitātei piemīt liela racionāla un morāla nozīme. Tādēļ tas ir identitātes fakts, kas tiek uzskatīts par to, kas sniedz mums iemeslu satraukties par mūsu nākotni.”³¹ Proti, pieņēmums, ka ir determinēta identitāte liek mums satraukties par to, kas notiks ar mums nākotnē. Pārfits arī raksta, ka ir svarīgi ņemt vērā, ka: „(..) mēs iedomājamies zinām, ka starp mani tagad un kaut kādu personu nākotnē būs, noteikta veida, fizikālās un/vai psiholoģiskās nepārtrauktības vai savienotības līmeņi. Kaut arī mums šie fakti ir zināmi, mēs nevaram atbildēt uz jautājumu – vai šī nākotnes persona būšu es.”³² Lai varētu atbildēt uz Pārfita jautājumu, „vai šī nākotnes persona būšu es”, ir nepieciešams, pieņemt to, ka personai piemīt nemateriāla substance jeb dvēsele. Savukārt, ja šo pieņēmumu noraida, tad šajā gadījumā identitātei nevajag būt determinētai un jautājumam, vai nākotnes persona būs tā pati persona, nav nozīmes.

Lai skaidrotu un risinātu domu eksperimentos atrodamos personas identitātes aspektus, Pārfits savos darbos izvirza divus kritērijus:

1. **fizikālo kritēriju** (angļu val. *physical criteria*) ar kuru skaidro to, ka identitāti laikā nosaka nepārtraukts pietiekams daudzums smadzeņu, t.i., ir nepieciešams noteikts daudzums smadzeņu, kurās ir saglabājušies mentālie procesi, lai būtu iespējama **fizikālā**

---

³¹ Parfit D. *The Unimportance of Identity*. Ed. by H. Harris. New York: Clarendon press, 1995. P. 40.

³² *Ibid.* P. 32.

nepārtrauktība (angļu val. *physical continuity*) jeb ķermeņa un smadzeņu nepārtrauktība³³;

2. **psiholoģisko kritēriju** (angļu val. *psychological criterion*), kura gadījumā identitāte sastāv no **psiholoģiskās nepārtrauktības** (angļu val. *psychological continuity*) jeb tā, kas ietver noteiktu tiešu psiholoģisku savienojumu pastāvēšanu un savienotības ķēdēm (angļu val. *chains of connectedness*), kuras pārklājas³⁴. Šīs psiholoģiskās nepārtrauktības un savienotības ķēdes nodrošina mentālo stāvokļu nepārtrauktību un savienotību. Pārfits uzsver, ka no abām, savienotība ir svarīgāka nekā nepārtrauktība, jo savienotība ir noturīgāka, piemēram: „Starp X šodien un Y vakardien var pastāvēt vairāki tūkstoši tiešu psiholoģisku savienojumu.”³⁵, kas ir mentālo stāvokļu nepārtraukta pastāvēšana. Pietiekams daudzums šādu savienojumu tiek uzskatīts par stipru savienotību (angļu val. *strong connectedness*)³⁶.

2.1. Fizikālā kritērija nozīme personas identitātē

Pārfits pieņem, ka fizikālā nepārtrauktība ierastajā skatījumā ir atkarīga no fizikālā kritērija, jo fizikālais kritērijs paredz to, ka: „Tas, kas ir nepieciešams, nav nepārtraukta visa ķermeņa eksistence, bet gan nepārtraukta dzīvas personas pietiekama daudzuma smadzeņu eksistence. X šodien ir viena un tā pati persona, kas Y noteiktā pagātnes laikā tad un tikai tad, ja eksistē pietiekams daudzums Y smadzeņu, kas tagad ir X smadzenes...”³⁷ Šādai fizikālā nepārtrauktība ir iespējama, ja tiek nodrošināta pietiekama psiholoģiskā nepārtrauktība (mentālie stāvokļi), kuras nepārtrauktu pastāvēšanu nodrošina smadzenes.

Pārfits pieņemumus par personas identitāti risina ar dažādiem domu eksperimenti, kuri tomēr maģistra darbā liek apšaubīt šos pieņemumus. Pārfits personas identitātes problēmu turpina ilustrēt plašākā domu eksperimentā par teletransportāciju. Šajā domu eksperimentā Pārfits iedomājas tehnoloģiju, kura teletransportē viņa ķermeni ar apziņu no Zemes uz Marsu. Šis teletransportācijas process notiek tādā veidā, ka, pateicoties tehnoloģijai, kura „izjauc” personu uz Zemes, kā rezultātā viņa ķermenis tiek teletransportēts uz Marsu, kur tāda pati tehnoloģija uz Marsa izveido viņa kopiju, kura nešaubās par to, ka fiziski un psiholoģiski viņš ir tas pats, kas uz Zemes pirms viņš

---

³³ Parfit. *Reasons and Persons*. P. 206.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ *Ibid.*

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*

tika teletransportēts uz Marsu.³⁸ Šajā domu eksperimentā, Pārfits apskata to, vai un kāpēc ķermeņa nepārtrauktība ir svarīga; kāpēc nav svarīgi, vai psiholoģiskajai nepārtrauktībai ir normāls cēlonis*; jo svarīgi ir tas, ka psiholoģiskā nepārtrauktība kaut kādā mērā turpina pastāvēt. Lai to ilustrētu, Pārfits ievieš „sazarošanās gadījuma” (angļu val. *Branch-Line Case*) jēdzienu jeb to gadījumu, kad no viena konkrēta „es” rodas, un paralēli turpina pastāvēt attiecīgā „es”³⁹, piemēram, kopija, kas tad ir no Zemes uz Marsu teletransportētā persona.

Domu eksperimentā Pārfits apspēlē pieņēmumus par to, kas ir persona un cik lielā mērā ir iespējama personas tāpatība:

1. teletransportētā persona uz Marsa ir tā pati persona, kas uz Zemes teletransportēšanas brīdī;
2. teletransportēšanas brīdī teletransportētais cilvēks uz Zemes mirst un uz Marsa turpina eksistēt tikai šī cilvēka kopija, kura vairs nav tāda pati, kas bija attiecīgais cilvēks teletransportēšanas brīdī uz Zemes, bet gan tikai līdzīga šim cilvēkam;
3. uz Marsu tiek teletransportēta attiecīgā cilvēka kopija, kura uzsāk eksistenci paralēli attiecīgā cilvēka eksistencei uz Zemes.

Otrais un trešais pieņēmums kaut kādā mērā šķiet pretrunā ar Pārfita pieņēmumu, kuru viņš ilustrē ar otro domu eksperimentu par to, ka katra smadzeņu puslode ir veismīgi pārstādīta cita ķermeņa tukšajā galvaskausā. Proti, šeit Pārfits izsaka pieņēmumu, ka šis smadzeņu pusložu pārstādīšanas domu eksperiments parāda to, ka katram cilvēkam ir svarīga tikai pašam sava nākotne pat, ja tas, kas izdzīvo nav obligāti viens un tas pats, jo ir svarīgi, ka, neskatoties uz to, viņš vai viņa turpina tādu pašu eksistenci. Teletransportācijas gadījumā, atbilstoši otrajam un trešajam pieņēmumam, Marsa kopija būs tikai līdzīga Zemes personai un, tā uzsāks savu eksistenci paralēli Zemes personas eksistencei. Tas nozīmē, ka šis gadījums nesniedz atbildi un risinājumu prasībai pēc identitātes, kas ir būtiska maģistra darbā.

Šo domu eksperimentu Pārfits noslēdz ar to, ka tehnoloģija, kas teletransportē ir bojāta, kā rezultātā Zemes persona netiek „izjaukta” un, no jauna izveidota uz Marsa, bet gan uz Marsa, nošķirti no Zemes personas, tiek izveidota viņa kopija. Rezultātā cilvēks uz Zemes, pēc noteikta laika, nomirs, bet viņa kopija uz Marsa turpinās eksistēt, saglabājot viņa Zemes personas mērķus, vēlmes un emocionālās saistības. Šeit rodas jautājumus, vai Marsa kopija tiešām iemiesos Pārfita minēto pieņēmumu, ka katrai personai svarīga ir viņa/viņas nākotne neatkarīgi no tā, vai tas, kas izdzīvo ir tāds pats. Jo, neskatoties uz to, ka brīdī, kad Zemes personas kopija ieradīsies uz Marsa,

---

³⁸ Parfit D. *Reasons and Persons*. P. 199-201.

* „Normāls cēlonis” – cēlonis, kuram nav bijis anormāla situācija, piemēram, amnēzija.

³⁹ *Ibid.*

tai būs tādas pašas vēlmes, mērķi un emocionālās saistības, kas Zemes personai, tās uz Marsa mainīsies, jo būs cita vide, kurai iespējams neatbildīs „Zemes” personas vēlmes un mērķi.

Pārfits no šī domu eksperimenta izvirza jautājumu par personas identitātes tāpatību jeb par to, kas pieļautu personas identitātes atpazīšanu laikā. Šo jautājumu Pārfits apskata, atsaucoties uz kvalitatīvās identitātes un skaitliskās identitātes teorijām, proti, ko nozīmē būt tādām pašām un ko nozīmē būt vienam un tam pašam. Runājot par tāpatību, tieši skaitliskā identitāte ir svarīgākā. Pārfits raksta: „Es un mana kopija esam kvalitatīvi identiski vai pilnīgi vienādi. Bet mēs nevaram būt skaitliski identiski jeb būt viena un tā pati persona.”⁴⁰ Pārfits paskaidro šo nostāju, izmantojot biljarda bumbas piemēru. Divas baltas biljarda bumbas ir kvalitatīvi identiskas. Ja vienu no bumbām nokrāso sarkanā krāsā, tad šī bumba vairs nebūs kvalitatīvi identiska ar sevi, kāda tā bija, bet gan sarkanā bumba un iepriekš minētā baltā bumba šajā gadījumā būs skaitliski identiskas jeb viena un tā pati bumba. Tādējādi domu eksperimentā pēc teletransportācijas, Zemes persona Marsa kopijas gadījumā ir viņš, bet ne tāds pats viņš jeb „Šī skaitliski identiskā persona ir tagad kvalitatīvi atšķirīga.”⁴¹ No šī piemēra izriet tas, ka: „Tad, kad uztraucamies par mūsu nākotni, mēs uztraucamies par mūsu skaitlisko identitāti,”⁴² jeb par to, vai persona būs tāda pati neatkarīgi no tā, cik ilgs laiks būs pagājis.

Pārfīta skatījumā: „(..) pat, ja mēs neizdzīvojam [nav skaitliskās identitātes], mums var būt tas, kas ir svarīgs izdzīvošanā. Ja ir vismaz viena persona, kura būs psiholoģiski nepārtraukta ar mani, un viņai būs pietiekams daudzums manu smadzeņu, tad manas attiecības ar šo personu satur to, kas ir svarīgs rūpju nozīmē. Tādējādi tas arī saglabā to, kas ir svarīgs vēlamības nozīmē. Nav svarīgi vai šī persona būšu es.”⁴³ Šeit Pārfits min rūpju un vēlamības nozīmes, kuras ir svarīgas izdzīvošanai. Izdzīvošanai **rūpju** (angļu val. *prudential*) nozīmē svarīgs ir tas, kas dod iemeslu satraukumam par nākotni; savukārt **vēlamības** (angļu val. *desirability*) nozīmē svarīgs ir tas, kas padara mūsu izdzīvošanu mums labu⁴⁴.

Šajā gadījumā, atsaucoties uz teletransportācijas domu eksperimentu, tas, ka turpina pastāvēt Zemes personas kopija, kā Marsa persona nodrošina to, ka noteiktā veidā attiecīgajai personai ir nodrošināta nākotne, un tādējādi tiek saglabāts tas, kas ir bijis svarīgs Zemes personai. Proti, saskaņā ar Pārfītu, teletransportācija ietver jebkāda cēloņa A-attiecības, tādēļ Marsa kopija saglabā

---

⁴⁰ Parfit D. *Reasons and Persons*. P. 201.

⁴¹ *Ibid.* P. 202.

⁴² *Ibid.*

⁴³ Parfit. *The Unimportance of Identity*. P. 44.

⁴⁴ *Ibid.*

to, kam ir nozīme, nevis identitāti, kurai ir nepieciešams **normāls cēlonis**, proti, personas pastāvēšanas nodrošināšanā nav bijusi mākslīga iejaukšanās.

Pārfitam personas identitāte nav svarīga, jo viņaprāt: „(..) fundamentāli svarīgas ir jebkāda cēloņa attiecības-A. Šīs attiecības ir tas, kas ir svarīgs pat tad, kad līdzīgi kā gadījumā, kurā viena persona ir A-attiecībās ar diviem citiem cilvēkiem, attiecības-A nesniedz personas identitāti. Divām citām attiecībām arī varētu būt nozīme: fizikālā nepārtrauktība un fiziskā līdzība.”⁴⁵ Tādējādi izriet, ka šajā gadījumā nozīme galvenokārt ir tam, ka ir noteikta veida fizikālā nepārtrauktība, proti, pietiekams daudzums smadzeņu, kā arī fiziskā līdzība starp Zemes personu un tādu pašu personu kā kopiju uz Marsa, kura nodrošina arī psiholoģisko nepārtrauktību *viz.*, mentālos stāvokļus. Pārfits uzskata, ka šī psiholoģiskā nepārtrauktība jeb Zemes personas mērķu, vēlmju un arī emocionālo saistību nepārtrauktība, kas pastāvēs arī pēc Zemes personas nāves, ir svarīgāka Zemes personai nevis identitāte pati par sevi.

Pārfitā pieņēmumu piedāvātais risinājums, kurus viņš ilustrē domu eksperimentos, tomēr neliecina, ka fizikālais kritērijs atsevišķās situācijas palīdz atbildēt uz jautājumu, vai personas identitāte saglabājas. Tādēļ Pārfits turpina uzdot jautājumu par to, vai identitātes saglabāšanas jautājums ir svarīgs.

2.2. Psiholoģiskā kritērija nozīme personas identitātē

Pārfits uzsver attiecības starp psiholoģisko savienotību un psiholoģisko nepārtrauktību, kur attiecībā pret personas identitāti šīs vispārīgās attiecības paredz: „A attiecība pret F ir transitīva, tādā gadījumā, ja X ir F-attiecībās ar Y un Y ir F-attiecībās ar Z, tad X un Z ir jābūt F-attiecībās. [Tātad] personas identitāte ir transitīva attiecība (angļu val. *transitive relation*).⁴⁶” Pārfits secina, ka tādā gadījumā, ja personas identitāte ir transitīva attiecība, tad arī identitātes kritērijam ir jābūt transitīvai attiecībai, kas savukārt, viņaprāt, atceļ stipras savienotības iespējamību jeb mentālo stāvokļu nepārtrauktu pastāvēšanu, jo stipra savienotība nevar būt transitīva. Šādi cilvēks ir tas pats cilvēks, kas pirms vairākiem gadiem, bet nav cieši jeb stipri saistīts ar sevi pirms vairākiem gadiem, *viz.*, tāds pats.

Šādi papildinot psiholoģisko kritēriju, Pārfits raksta: „(1) Pastāv psiholoģiska nepārtrauktība, ja un tikai tad, ja pastāv stipras savienotības ķēdes, kuras pārklājas. X šodien ir viena un tā pati persona, kas Y noteiktā laikā pagātnē, ja un tikai tad, ja (2) X atrodas psiholoģiskā nepārtrauktībā

⁴⁵ Parfit. *Reasons and Persons*. P. 217.

⁴⁶ *Ibid.* P. 206.

ar Y, (3) šai nepārtrauktībai ir pareiza veida cēlonis, un (4) tā nav sazarojusies. (5) Personas identitāte laika gaitā sastāv tikai no (1) un (2) kritērija noturības.”⁴⁷ Tas nozīmē, ka personas identitātes noturība laikā ir iespējama, ja starp tagadnes personu un šīs pašas personas pagātnes personu pastāv izsekojama psiholoģiska nepārtrauktība, kas var ietvert vienādus mērķus, vēlmes un arī pieredzes atmiņas, pieņemot, ka tagadnes persona un tā pati pagātnes persona pastāv nepārtrauktībā, nevis pagātnes persona ir „sazarojusies”, proti, pastāv paralēli un nepārtrauktībā nodalīta no tagadnes personas.

Psiholoģiskajam kritērijam ir trīs versijas atkarībā no **pareizā cēloņa**^{*48}:

1. šaurā versija paredz normālu cēloni;
2. plašā versija ietver jebkuru uzticamu cēloni;
3. plašākā versija paredz to, ka ir iespējams jebkāds cēlonis.

Pārfits šauru versiju saista ar atmiņām par pieredzi, kas ietver to, ka⁴⁹

- a) es it kā atceros, ka pieredzēju;
- b) man tiešām bija šī pieredze;
- c) mana acīmredzamā atmiņa ir kauzāli atkarīga, normālā veidā, no šīs pagātnes pieredzes.

Šeit ir svarīgi piebilst, ka Pārfits atsaucas uz „normāliem” apstākļiem un cēloņiem, nevis anormāliem gadījumiem *viz.* amnēzija, traumatiska pieredze vai manipulācija ar smadzenēm.

Šādā veidā Pārfits, līdzās pieredzes atmiņu nepārtrauktības nosacījumam, lieto arī rakstura nepārtrauktības nosacījumu, kas paredz rakstura nepārtrauktību neatkarīgi no izmaiņām normālos apstākļos. Proti: „Dažas rakstura izmaiņas ir tīši izraisītas; citas ir dabiskas sekas novecojot; citas – dabiska reakcija uz noteikta veida pieredzi.”⁵⁰

Pārfits uzsver, ka nepārtrauktība eksistencei laikā ir iespējama arī, ja cilvēkam ir amnēzija, jo eksistencei laikā piemīt arī citas nepārtrauktības, proti, ne tikai atmiņa un raksturs. Tādējādi Pārfits uzsver psiholoģiskās nepārtrauktības plašo versiju, lai attēlotu to, ka nepārtrauktībai ir iespējams jebkāds cēlonis. Šo nostāju Pārfits argumentē, atsaucoties uz iepriekšminēto domu eksperimentu par personas teletransportāciju no Zemes uz Marsu.

Gadījumā, kad persona paliek uz Zemes, bet viņa kopija turpina eksistenci uz Marsa, saskaņā ar Pārfitu izvirzīto fizikālo kritēriju un šauru psiholoģisko kritēriju, Zemes personas kopija nebūs

⁴⁷ Parfit. *Reasons and Persons*. P. 207.

* Jēdziens „pareizs cēlonis” nozīmē jebkādu cēloni.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*

tāda pati savukārt saskaņā ar Pārfīta ieviesto plašo versiju, – Zemes personas kopija būs tāda pati.⁵¹ Saskaņā ar plašo versiju nav nozīmes tam, kādā veidā radusies Marsa kopija, bet svarīgi ir tas, ka viņa pastāv t.i., cēlonim šajā gadījumā nav nozīme, – tas var būt jebkāds, piemēram, teletransportācijas rezultātā radusies kļūda.

Pārfīts neuzsver nevienu no trim versijām, bet gan cenšas nodemonstrēt tikai to, ka normālās versijas gadījumā psiholoģiskajai nepārtrauktībai ir jābūt normālam cēlonim, lai būtu iespējama personas identitāte. Neviena versija nenoliedz personas identitāti, bet arī nepadara to iespējamu, tomēr tās nodrošina kaut ko līdzīgu personas identitātei. Šis Pārfīta pieņēmums galvenokārt fokusējas uz dažādu personas identitātes aspektu saistību un nepārtrauktību, ko viņš skata nošķirti no jautājuma par identitāti. Šis aspekts ir svarīgs, jo minētie Pārfīta pieņēmumi, nesniedz identitāti, kuru būtu iespējams apliecināt, jo Pārfītam identitāte nav svarīga, bet ir svarīgas personas saistības, kuras pastāv, kā atmiņas, gaidas, mērķi utt.

Pārfīts uzskata, ka nav konkrētas personas, kas būtu fiksēta laikā un telpā, bet, ka ir dažādas psiholoģiskās un fizikālās nepārtrauktības un savienotības aspekti, kuri veido kaut ko līdzīgu personas identitātei, bet uz jautājumu par personas identitāti neatbild.

Saistībā ar psiholoģisko kritēriju Pārfīts paplašina skatījumu par atmiņu, ieviešot konceptu „kvazi-atmiņa” (angļu val. *quasi-memory*), kura pastāv saistībā ar šauru versiju. Šis koncepts ilustrē to, ka es kaut ko pieredzu kā atmiņu, bet tas nenozīmē, kā tā ir tieši mana atmiņa, jo tā var būt arī cita cilvēka pieredze, kas sasaistīta ar manu domu plūsmu. Pārfīts šeit saskata problēmu, ka nevar būt pārliecināts, ka atmiņas ir tikai manas, un, ka tās piedzīvojis mans „es”, proti, ka atmiņas pamato personas paša identitāti.

Kvazi-atmiņas nozīmē: „No manām kvazi-atmiņām par to, ka darīju X, es nevaru secināt, ka es darīju X, bet es varu secināt, ka, kāds darīja X. No šī izriet jautājums par to vai persona, kas darīja X, ir es, uz ko atbilde būs atkarīga no tā, ko uzskata par personas identitāti. Kvazi-atmiņa ļauj mums nošķirt atmiņas konceptu no personas identitātes koncepta.”⁵²

Pārfīts ierosina: „(..) parastās atmiņas ir kvazi-atmiņu apakšklase. Tās ir mūsu pagātnes pieredzes kvazi-atmiņas.”⁵³ Neatkarīgi no „atmiņas” koncepta atmiņa vai kvazi-atmiņa var nebūt precīzi personas identitātes kritērijs, jo atsaucoties uz Pārfīta iepriekš rakstīto, var secināt, ka, meklējot personas identitātes kritēriju, tiek ierobežotas atbildes uz jautājumiem, piemēram, par atmiņu. Izvēršot šauru versiju par atmiņu un tās saistību ar pieredzi, Pārfīts ierosina pieņēmumu

⁵¹ Parfit. *Reasons and Persons*. P. 208.

⁵² Roache R. *A Defence of Quasi-Memory*. Cambridge: The Royal Institute of Philosophy, 2006. P. 11.

⁵³ Parfit. *Reasons and Persons*. P. 220.

par to, ka konkrētajā brīdī cilvēkam piemīt kvazi-atmiņas tikai par savu pieredzi, proti, otro šauro kritēriju, kas nosaka, ka man tiešām bija šī pieredze. Šajā gadījumā Pārfits pieļauj iespēju, ka, attīstoties neirozinātnei, varētu būt iespējams, ka mums ir atmiņas par citu cilvēku pieredzi. Pieņemot, ka galvenokārt normālos apstākļos kvazi-atmiņas būs par paša pieredzi, tad šīs atmiņas var būt daļa no tā, kas veido personas identitāti noteiktā vietā un laikā.

Pārfita pieeja, apskatot atmiņas un pieredzes attiecības, sasaucas maģistra darbā ar iepriekšminēto Hjūma „saišķu” teoriju. Atsaucoties uz Hjūmu: „(..) ja jebkāds iespaids rada ideju par sevi, tad šim iespaidam ir jāturpinās nemainīgi tādām pašām visas dzīves laikā, tā kā patībai būtu jāpastāv šādā veidā. Tomēr nepastāv pastāvīgu un nemainīgu iespaidu.”⁵⁴ Ar jēdzienu „iespaids” Hjūms raksturo uztvērumu, kuru prāts pieredz visstiprāk un kuras ir sajūtas, vēlmes, kaisles un emocijas. Šis raksturo to, ka nav iespējams nemainīgas patības koncepts, kas ir visas pieredzes pamatā, jo nav nemainīgas pieredzes, kas būtu iespaidu pamatā. Tādēļ, ka nav iespējams atklāt kādu vienu iespaidu, ko varētu uzskatīt par patību, Hjūms argumentē, ka patība ir: „(..) dažādu uztvērumu „saišķis” vai kopums, kas seko cits citam neaptveramā ātrumā, un pastāv nepārtrauktā plūdamā vai kustībā.”⁵⁵ Hjūms arī uzskata, ka: „(..) objekti, kuri ir mainīgi, vai pārtraukti, un kuriem tomēr, vajadzētu turpināt [pastāvēt] tādiem pašiem; ir tādi, kas sastāv tikai no [to] daļu pēctecības, kas ir, savienota kopā caur līdzību, ideju asociāciju, vai cēloņsakarību.”⁵⁶ Šajā gadījumā var pieņemt, ka persona tagad un persona kādā laika brīdī pagātnē vai nākotnē ir saistīta tikai tik tālu, cik abi notikumi ir viens otram līdzīgi, vai arī nepārtraukti viens ar otru, vai arī kauzāli savienoti viens ar otru. Pārfits tāpat kā Hjūms noliedz to, ka patība ir dažādu pieredžu pamatā un apvieno šīs pieredzes. Pārfits noliedz neredukcionistu skatījumu uz patību, kas nostāda kartēzisko ego jeb dvēseli kā to, kas ir ne tikai pieredzes pamatā, bet arī apvieno dažādas pieredzes. Tādēļ Pārfits izvirza argumentu, ka nepastāv patības „tālāks fakts”, kas būtu pieredzes pamatā. Tā vietā ir tikai noteikta veida un daudzuma psiholoģiskā vai fizikālā savienotība, kas paredz to, ka patība nav determinēta.

Pārfits darbā „Iemesli un personas” (1984) uzsver: „Mūsu eksistence ietver tikai mūsu smadzeņu un ķermeņu eksistenci, mūsu darbu darīšanu, mūsu domu domāšanu un citu fizisku un mentālu notikumu parādību. Mūsu identitāte laikā iekļauj tikai (a) attiecības A – psiholoģisku savienotību un/vai psiholoģisko nepārtrauktību, kas ar pareiza veida cēloni, pie nosacījuma, (b) ka

---

⁵⁴ Hume. P. 165

⁵⁵ Parfit. *Reasons and Persons*. P. 166.

⁵⁶ *Ibid.*

šī attiecība nesazarojas, noturoties starp vienu personu un diviem dažādiem nākotnes cilvēkiem.”⁵⁷ Šajā gadījumā par vienu no psiholoģiskās nepārtrauktības veidiem, pieņemot pieredzes atmiņas, kuras ir pārnestas Marsa kopijā, Pārfits uzsver, ka noteiktā mērā svarīgas ir nevis konkrētās atmiņas, bet gan atmiņu nepārtrauktība jeb: „(..) plašāk attiecības-A, kas ietver cita veida psiholoģisko nepārtrauktību.”⁵⁸ Šādi Pārfita psiholoģiskais kritērijs parāda personai svarīgu mentālo stāvokļu saglabāšanos un nepārtrauktību, bet vienalga nesniedz identitāti, tāpat kā fizikālais kritērijs.

2.3. Personas identitātes svarīgums

Pārfits apšaubā personas identitātes svarīgumu, norādot, ka tas, kas ir svarīgs primāri, ir noteiktu fizikālo un mentālo kritēriju izdzīvošana, atkarībā no situācijas. Pārfits uzskaita dažādus iemeslus, kādēļ personai tieši izdzīvošana varētu būt svarīga. Piemēram, viens no iemesliem ir tas, ka izdzīvošana ir svarīga, jo ir svarīgi sasniegt kaut kādus mērķus un ambīcijas; vai arī tā ir svarīga, jo mums rūp mūsu tuvinieku labklājība u.tml.

Pārfita skatījumu virziens ir tāds, ka personas izdzīvošanai ir nepieciešams noteikts daudzums smadzeņu, kura nodrošina psiholoģisko nepārtrauktību un psiholoģisko savienotību, kura savukārt, ir priekšnosacījums tam, ka personai ir svarīgs nevis identitātes fakts, bet gan tas, ka identitātei nav nozīmes. Tas, kas nodrošina izdzīvošanu psiholoģiskās nepārtrauktības, psiholoģiskās savienotības un fizikālās nepārtrauktības gadījumā ir smadzenes. Pārfita minētajos domu eksperimentos un piemēros ir svarīgs noteikts daudzums smadzeņu, kas saturētu un pārnestu tādu informāciju, kā attiecīgās personas pieredze, vēlmes, mērķi u.tml.

Pārfita domu eksperimenti, piemēram, teletransportācijas gadījums, attēlo personas tāpatību, kuru it kā nodrošina psiholoģiskā savienotība un fizikālā nepārtrauktība *viz.* Marsa kopija, kura būs, kaut kādā mēra tāda pati kā tās oriģināls uz Zemes, bet Zemes personas nāves gadījumā, tā, kurā izdzīvos Zemes personas kopija uz Marsa.

Pārfita teorijas un piedāvātie risinājumi rada sajūtu, ka Pārfita skatījumā persona ir izolēta fizikālo un mentālo kritēriju kopa, kuras pastāvēšana ir cieši saistīta ar noteiktu daudzumu smadzeņu. Šajā skatījumā, sevišķi teletransportācijas domu eksperimenta gadījumā, persona netiek skatīta tās fiziskās un mentālās attiecībās ar vidi un kopienā, kuras ir būtiskas, jo to kontekstā varētu teikt, ka Pārfita minētie fizikālie un mentālie kritēriji ir izveidojušies, attīstās un pastāv. Tas, ka

---

⁵⁷ Parfit. *Reasons and Persons*. P. 216.

⁵⁸ *Ibid.* P. 219.

izdzīvos personas smadzenes ar nepieciešamajiem mentālajiem kritērijiem, tomēr nenodrošina to, ka šie kritēriji būs svarīgi, piemēram, uz Marsa vai jebkurā citā, svešā vidē, t.i., vidē, kurā persona nav nekad atradusies. Piemēram, Pārfita izvirzītajai psiholoģiskajai nepārtrauktībai vairs nebūs kopienas un vides, kurā un attiecībās ar kuru šī psiholoģiskā nepārtrauktība veidojās. Pārfīts min vēlmju, mērķu un emocionālo saistību izdzīvošanas nozīmi, tomēr neizvērs to izdzīvošanas garantiju ārpus noteiktās vides.

Pārfīts runājot par atmiņu un pieredzi, ieviesa šauro versiju, kurā viens no argumentiem ir par to, ka persona var domāt, ka viņai/viņam tiešām bija konkrētā pieredze, kā arī arguments par to, ka atmiņa varētu būt kauzāli atkarīga no personas pagātnes pieredzes. Analizējot šos Pārfita argumentus, un, domājot, ka, piemēram, atmiņas ir kauzāli kaut kādās attiecībās ar pagātnes pieredzi, var secināt, ka teletransportācijas gadījums varētu ilustrēt to, ka, nonākot citā vidē (citā kopienā), šī kauzalitāte varētu tikt pārrauta, jo atmiņas par pašu novietojas ne tikai paša smadzenēs, bet arī kopienā, kurā tās veidojušās. Tāpat Pārfīts arī min, ka nepārtrauktība eksistencei laikā ir iespējama arī, ja cilvēkam ir amnēzija, tomēr arī šādā gadījumā, lai persona identificētu šo nepārtrauktību varētu būt nepieciešama kopiena, kura uzglabā un iekļaujas daļā atmiņu, ko varētu saukt arī dalīto naratīvu, kurā persona veidojas un pastāv kopā ar citām personām, veidojot un ietekmējot viens otra atmiņas. Tādēļ varētu teikt, ka mentālie stāvokļi ir mainīgi un atkarīgi no apkārtējās vides, kā rezultātā arī nenoturīgi. Kaut kādā mērā kopiena ir tas, kas uzglabā atmiņu par konkrētās personas afektīvajiem stāvokļiem un pieredzi tik tālu, cik tālu persona ar to ir bijusi saistīta. Arī atsaucoties uz Pārfita pieļāvumu, ka attīstoties neirozinātnei varētu būt iespējams, ka mums varētu būt atmiņas par citu cilvēku pieredzi, varētu uz to bilst, ka nav noteikti nepieciešama neirozinātnes, lai cilvēkiem būtu „atmiņas” par citu cilvēku pieredzi. Proti, ja pieņemot, ka personas savas atmiņas un pieredzi strukturē naratīvā, tad caur publiskiem naratīviem mēs par citiem iegūstam kaut ko līdzīgu „atmiņām” par konkrētās personas pieredzi, raksturu un īpašībām. Šis aspekts var tikt arī apskatīts, runājot par kolektīvo atmiņu, kura kaut kādā mērā piemīt katram.

Atgriežoties pie teletransportācijas domu eksperimenta, psiholoģiskā nepārtrauktība varētu būt aktuāla tikai teletransportācijas brīdī, jo ar pirmo soli, kuru uz Marsa spers Zemes personas kopija, šī psiholoģiskā nepārtrauktība būs izrauta no tās kopienas un vides, ja vien šis domu eksperiments neparedz to, ka abas personas, kamēr abas ir dzīvas, nepārtraukti sinhronizētos.

Pārfita teorijas un risinājumi nenoliedz personas identitāti, bet arī nepadara to iespējamu. Pārfīts pieņem, ka pastāv kaut kas līdzīgs personas identitātei, tomēr svarīgāk ir tas, kādi identitātes aspekti izdzīvo jeb mentālie un fizikālie kritēriji.

Pārfits vērš uzmanību uz to, ka izdzīvošana ir svarīgāka par pašu identitāti, lai kāda tā nebūtu, bet galvenais, ka tai piemīt nepieciešamie fiziskie un mentālie kritēriji. Tā Pārfits uzsver to, ka personas identitāte nav svarīga, jo svarīga ir psiholoģiskā nepārtrauktība un savienotība, kā arī fizikālā nepārtrauktība tik tālu, cik ir noteikts daudzums smadzeņu, kas nodrošina psiholoģisko nepārtrauktību un savienotību, kura savukārt ietver mentālo procesu saikni.

Maģistra darbā tiek tālāk risināti personas identitātes jautājumi, kurus ieskicē Pārfits un analizēts viņa pieņēmums par to, ka beigu beigās personas identitāte nav svarīga. Maģistra darbā tas, ka Pārfita teorija negarantē kaut ko līdzīgu fiksētai identitātei jeb patībai, tiek izvērsta, kā personas identitātes problemātika, iebilstot, ka personas pastāvēšanu nevar tikai skatīt kā mentālos un fizikālos kritērijus, jo tie atstāj, personu izolētu no personas kopienas. Tādēļ maģistra darba turpinājumā ir izvērsta naratīva un naratīvās teorijas pielietojums, lai risinātu personas identitātes problēmu, kas saistīta ar to, ka Pārfita teorijā dažādi personu konstituējoši aspekti tiek apskatīti nošķirti, nevis holistiski.

Tādējādi maģistra darbā personas identitātes sociālais aspekts ir būtisks ne tikai, kā aspekts pats par sevi saistībā ar identitāti, kā Pārfits raksta, ka svarīgāki ir identitāti veidojoši aspekti, *viz.*, atmiņa, pieredze, gaidas utt., bet gan, ka identitāte ir svarīga. Maģistrā darbā mērķis ir ilustrēt, ka nevajadzētu apstāties pie tā, ka svarīga ir tikai kontinuitāte identitātē, bet gan tas, ka pati identitāte ir svarīga. Šajā nodaļā pētītie Pārfita pieņēmumi un eksperimenti cenšas pierādīt, ka identitāti nevar droši konstatēt, tādēļ nozīme ir kontinuitātei. Tomēr būtiski būtu uzdot jautājumu, vai tiešām tikai kontinuitātei ir nozīme. Var būt tomēr pastāv situācijas, kad ir svarīga identitāte, piemēram, pievēršot uzmanību sociālajam aspektam identitātē, ko pēta arī Rikērs.

3. NARATĪVS UN NARATĪVĀ IDENTITĀTE

Šīs nodaļas uzdevums ir kritiski izvērtēt Rikēra naratīvās identitātes teorijas iespējas Pārfita izvirzītās personas identitātes problēmas risināšanā. Pārfita personas identitātes problemātika ir saistīta ar to, ka Pārfits analītiskās filozofijas ietvaros mēģina risināt personas identitātes problēmu, proti, iespējamo atbildi uz jautājumu: „Kas es esmu?” Tomēr Pārfitam tas līdz galam neizdodas, kā rezultātā viņš izvirza secinājumu, ka personas identitāte ir nesvarīga. Pārfitam svarīga galvenokārt ir identitātes izdzīvošana un identitātes izdzīvošanas aspekti. Maģistra darbā izvirzīto problēmu, ka analītiskajā filozofijā uzsvars tiek likts uz mentālo un fizikālo kritēriju, kuru ilustrē 2. nodaļā „Personas identitātes nozīme Pārfita darbos” apskatītie Pārfita mēģinājumi risināt izvirzītās personas identitātes problēmu.

Maģistra darbs balstās pieņēmumā, ka personas identitāte ir svarīga. Apgalvojums, ka personas identitāte ir svarīga, šajā nodaļā pētīts, apskatot Rikēra un Makintaira piedāvātos risinājumus, kas atzīst identitāti par svarīgu un piedāvā vismaz kaut kādu risinājumu identitātes problēmai, no kuras kaut kādā mērā izvairās Pārfits.

Šajā nodaļā apskatīta un formulēta naratīva un naratīvās teorijas nozīme un funkcija, primāri atsaucoties uz franču literārā teorētiķa un strukturālisma pārstāvja Ženeta darbu „Naratīvais diskurs: eseja par metodi” (*Narrative Discourse: An Essay in Method*, 1980), kurā ir formulēta vispārīga naratīva funkcija literatūras zinātnē. Šīs nodaļas turpinājumā apskatīts naratīva pieejas lietojums un tā interpretācija Rikēra darbos: „Pats kā cits” (*Oneself as Another*, 1992), „Laiks un naratīvs” (3. sējums) (*Time and Narrative, Volume 3*, 1990) un „Atmiņa, vēsture, aizmiršana” (*Memory, History, Forgetting*, 2006). Analizējot šos darbus, maģistra darbā pētīta Rikēra naratīvās identitātes teorija, kuras ietvaros apskatīts izvirzītās personas identitātes problēmas risinājums, un izcelta naratīvās identitātes priekšrocība šīs problēmas risināšanai. Lai argumentētu sociālā aspekta svarīgumu personas identitātei, arī izmantots Makintaira darbs „Pēc tikuma” (*After Virtue*, 1981).

3.1. Naratīvs un naratīva teorija

Naratīvs var būt autobiogrāfisks vai izdomāts teksts; naratīvs var būt arī personas stāsts par sevi un savu dzīvi. Mūsdienās, ņemot vērā personu interesi attēlot savu dzīvi sociālajos tīklos (piemēram, *Instagram*, *Facebook* u.c.) un dažādās informācijas sistēmu platformās (piemēram, *Youtube*, *TikTok*), naratīvs var būt arī video, vlogs (video blogs), attēli, tekstuāli ieraksti u.c., jo

tajos persona, strukturēti, atsevišķos gadījumos secīgi, attēlo savas dzīves stāstu, atklāj savas personības iezīmes (hobijus, patikas/nepatikas, pieredzi u.tml.).

Ņemot vērā šo informācijas un komunikācijas tehnoloģiju aspektu, kā arī šo tehnoloģiju pieaugošo nozīmi kā resursu, no kura sabiedrībā ir iespējams iegūt informāciju un ziņas par personu, identitātes verificējamība un tās apliecināšana citiem kļūst arvien svarīgāka ne tikai publiski, bet arī personīgi. Personas šīs tehnoloģijas izmanto dažādiem mērķiem, piemēram, a) lai labprātīgi un brīvprātīgi attēlotu savu identitāti publiski, to darot, identitātei, pēc iespējas atbilstot īstenībai; b) lai labprātīgi un brīvprātīgi attēlotu savu identitāti publiski savtīgiem un/vai komerciāliem nolūkiem, to darot, identitāte neatbildīs vai arī daļēji atbildīs īstenībai. Būs arī personas, kuras dažādu iemeslu dēļ uzskatīs, ka identitāti nevajadzētu demonstrēt, un to darīs daļēji vai nedarīs vispār. Katrā no šiem minētajiem aspektiem ir aktuāla identitātes apliecināšanas iespēja un nozīme. Vienā gadījumā identitātes apliecināšana būtu svarīga kādas personas identitātes uztvērējam, lai pārliecinātos par to, ka iepazīst personu pēc iespējas tuvu tam, kāda persona ir savā raksturā un rīcībā. Citā gadījumā identitātes apliecināšana var būt svarīga institucionāli un/vai kopienas kontekstā. Tas, kā persona publiski attēlo sevi dažādos medijos, pēdējos gados ir kļuvusi par nozīmīgu kritēriju, kā tiek vērtēta persona pati par sevi, proti, vērtēts personas raksturs, rīcība, uzskati u.c. Šī maģistra darba ievadā minētais piemērs par sociālā kredīta reitings sistēmas ieviešanu ĶTR ilustrē situāciju, kad privātais personas identitātes aspekts tiek vērtēts, ņemot vērā publisko šīs personas identitātes attēlojumu dažādos publiskos medijos (sociālie tīkli, forumi u.tml.). Rezultātā valsts, šajā gadījumā ĶTR, piešķirtais sociālā kredīta reitings nozīmēs to, ka attiecīgā persona piedzīvo pozitīvas vai negatīvas sociālekonomiskas sekas (aizliegums ceļot, uzņemties kredītsaistības u.tml.).

Ņemot vērā iepriekšminēto, var secināt, ka personas naratīvs ir būtisks personas identitātes aspekts, kuru pētot būtu iespējams raksturot to, kā un kādos veidos naratīva saikne ar identitāti sniedz apliecinājumu personas identitātei.

Naratīva teorijā naratīvs tiek pieņemts, kā: „(..) cilvēka stratēģija, kā izprast fundamentālus mūsu pieredzes elementus, tādus kā laiks, process un pārmaiņas; [tādēļ tiek pētīta] naratīva iedaba un tās daudzveidīgās struktūras, elementi, pielietojums un rezultāti.”⁵⁹ Naratīvs var tikt attiecināts uz atmiņām, atkārtošānu, atsaukšanu, *a posteriori* stāstīšanu, kā arī tas var būt mutvārdu, rakstīts

---

⁵⁹ **The Ohio State University.** *What is narrative theory?* // <https://projectnarrative.osu.edu/about/what-is-narrative-theory> [Skat. 2021.05.25.]

vai vizuāls teksts caur kuru notiek stāstīšana.⁶⁰ Analizējot naratīvu, kā personas stāstu par savu dzīvi, ir iespējams novērot un saprast personas pieredzi, domas, atmiņas un rīcību noteiktā laikā, noteiktā secībā un noteiktā kontekstā. Tādējādi naratīvs ir resurss, kas strukturē un padara saprotamu personai gan viņa vai viņas privāto izpratni par sevi un savu dzīvu, gan padara saprotamu un pieejamu šo izpratni par sevi un dzīvi citiem.

Atsaucoties uz S. Lūčartu (*S. Louchart*) un R. Eiletu (*R. Aylett*) darbā „Naratīva teorija un interaktīvo naratīvu veidošanās” (*Narrative Theory and Emergent Interactive Narrative*, 2004), naratīva struktūra ir šāda⁶¹:

1. naratīva teksts, kas iedalās (a) stāstā (kas ir rakstīts?) un (b) diskursā (kā ir uzrakstīts?);
2. stāsts iedalās (a) notikumos un (b) eksistentos*:
  - notikumi iedalās darbībā un notiekošajā;
  - eksistenti iedalās tēlos un darbības vietā.

Naratīvs var tikt uzskatīts par veidu, kādā tiek organizēta notikumu pieredze un atmiņas par tiem. Tāpat kā lielākā daļa naratīvo tekstu arī personas naratīvs: „(..) apvieno tēlu publisko un privāto dzīvi – verbālu vai citādu, kaut vai tikai tāpēc, ka rīcības loģika ietver psiholoģisko [aspektu] un *vice versa*.”⁶² Tā kā naratīvs ir vienlaikus privāts un publisks, tas ietver personas mentālos stāvokļus (domas, atmiņas), fizikālās īpašības un attiecības ar apkārtējo vidi (kopiena, sabiedrība).

Savukārt Ženets naratīva teorijas centrālos jēdzienus lieto šādā nozīmē⁶³:

1. „stāsts” tiek lietots kā apzīmējamais jeb naratīvais saturs;
2. „naratīvs” tiek lietots kā apzīmētājs, apgalvojums, diskurss vai pats naratīvais teksts. Tas var būt stāsts, kas ir atstāstīts diskursā, un tādējādi satur hronoloģiski sakārtotus notikumus;
3. „stāstīt” tiek lietots kā naratīvās darbības radīšana un tam pakārtota reāla vai iedomāta situācija, kurā notiek darbība. Stāstīšanas darbībā ir iesaistīts narators un stāsta uztvērējs.

---

⁶⁰ **Coste. D.** *Narrative Theory*. //

<https://oxfordre.com/literature/view/10.1093/acrefore/9780190201098.001.0001/acrefore-9780190201098-e-116>
[Skat. 2021.05.25.]

⁶¹ **Louchart S., Aylett R.** Narrative theory and emergent interactive narrative. // *International Journal of Continuing Engineering Education and Life-Long Learning*. 2004. Vol.14, No.6. P. 512.

* Termins „eksistenti” raksturo tēlus, kuri virza stāstu, ar kuriem notiek notikumi, to novietojumu stāstā un vietu, kurā stāsts notiek.

⁶² **Louchart S., Aylett R.** P. 512.

⁶³ **Genette G.** *Narrative Discourse: An Essay in Method*. Trans. by *J. E. Lewin*. New York: Cornell University Press, 1980. P. 27.

Šie trīs Ženeta koncepti var tikt apskatīti arī kā reprezentējoši un procedurāli kognitīvās sistēmas elementi. Piemēram, „stāsts” var būt mentālajām reprezentācijām, kuras satur strukturētu notikumu informāciju, savukārt „naratīvs” vai „diskurss” var būt naratīva ekspresīvās struktūras; un „stāstīšana” var tikt skaidrota, kā stāsta un diskursa radīšanas darbība.⁶⁴ Šajā gadījumā par „stāstu” var runāt kā par laikā lingvistiski organizētiem notikumiem un aģentiem. „Stāsts var būt vienmērīga mentālā reprezentācija, kas ietver epizodisko atmiņu, šī brīža situāciju, paredzošo atmiņu, plānoto vai iedomāto nākotni, un fikciju.”⁶⁵

Naratīva gadījumā Ženets uzsver naratīvo temporalitāti, kuru definē kā „stāsta laiku” un „naratīva laiku”, t.i.: „„Stāsta laiks” ir laiks, kas ir izsekojams un padara iespējamu secīgu [teksta] lasīšanu, kamēr „naratīva laiks” ir laiks stāstā, kas ne obligāti norit saskaņā ar „stāsta laiku”.⁶⁶ Proti, naratīvais laiks ne obligāti ietver secīgu un loģisku notikumu izklāstu, tas var ietvert šķietami haotisku dažādu notikumu atstāstu, kamēr stāsta laiks visbiežāk būs secīgi un loģiski strukturēts, padarot iespējamu izsekošanu notikumiem.

Naratīvā arī ir nozīme naratīvajai kārtībai, *viz.*, katra naratīva pamatā ir: „(..) pagātnes laika virsteikuma secība, kurai ir jāatbilst notikumu secībai, tā kā tie šķietami ir notikuši.”⁶⁷ Līdzīgi kā stāstam, naratīvam ir jābūt sākumam, vidum (iztīrājuma) un nobeigumam, kas tādā secībā tiek strukturēts, jo bez notikumu secības nevar būt stāsts. Tādējādi naratīvs ir strukturēts saskaņā ar temporālo secību, pieņemot, ka temporālā secība ir svarīga naratīva saprašanai.

Tā kā naratīvs tradicionāli, var būt ne tikai rakstīts teksts, bet arī mutisks stāsts, ko persona stāsta par sevi, tad svarīgi ir tas, ka naratīva saiknei ar patību ir dažādi aspekti. Svarīgākie no tiem ir: patības nepārtrauktība, patības nepārtrauktība laikā, patības attiecības pret citiem, patības refleksivitāte jeb patība kā cits (šeit iekļaujot arī patības morālo novērtējumu).⁶⁸ Viens no šiem nozīmīgākajiem aspektiem ir patības temporālā nepārtrauktība jeb patības nepārtrauktība laikā, kas plašāk iztīrāta 1.2. apakšnodaļā „Personas identitātes teorijas”.

Naratīvi ārpus daiļliteratūras ir realitātes versijas, ko varētu saukt par noteikta veida autobiogrāfiju. Naratīvam līdzīgi kā autobiogrāfijai nepiemīt patiesums vai nepatiesums, bet galvenokārt ticamība un verificējamība, jo naratīva veidošanā var pastāvēt dilemma starp, pēc iespējas, tiešu realitātes atveidošanu un tās pielāgošanu tam, kādu narators to vēlas attēlot.

---

⁶⁴ **Akimoto T.** *Narrative structure in the mind: Translating Genette's narrative discourse theory into a cognitive system.* Japan: Kyushu Institute of Technology, 2019. P. 344.

⁶⁵ *Ibid.* P. 342.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibid.* P. 107.

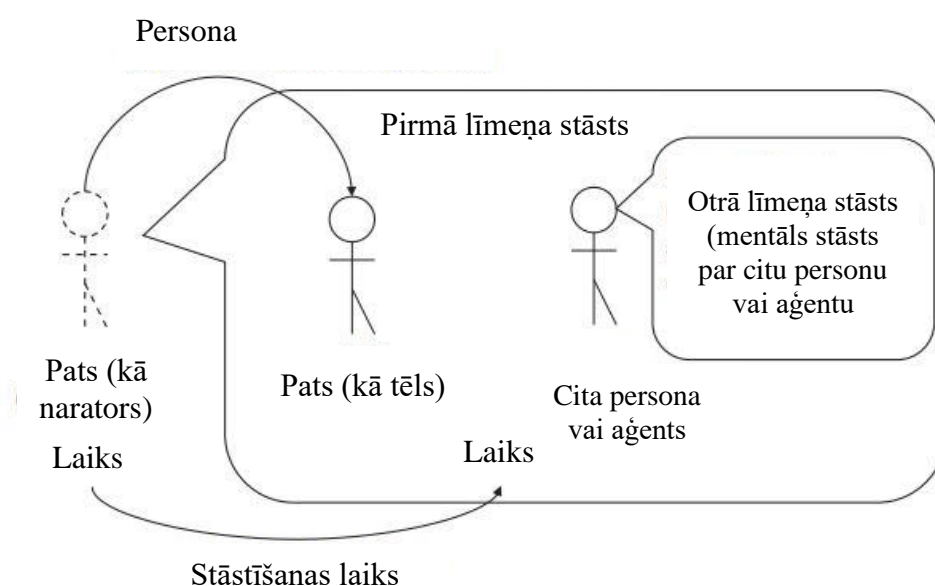
⁶⁸ **Linde Ch.** *Life Stories: The Creation of Coherence.* Oxford: Oxford University Press. 1993. P. 98.

Piemēram, franču filozofa Žana Žaka Ruso (*Jean Jacques Rousseau*) autobiogrāfija „Grēksūdze” (*The Confessions*, 1769), kur viņš cenšas izstāstīt patiesību par sevi un attēlot šo patiesību par sevi kā godīgu un unikālu personu.⁶⁹ Ruso rakstīja autobiogrāfiju ar konkrētu mērķi prātā un savas dzīves naratīvu attēloja, viņaprāt, pēc iespējas patiesi.

Kaut arī paši autori var pieņemt savu naratīvu kā viņiem patiesu, tomēr lasītāji to var pieņemt tikai kā ticamu, jo tā patiesumu lasītājs nevar tieši un tūlītēji pārbaudīt. Salīdzinot ar citiem saistītiem naratīviem un naratīvā dominējošajiem aktoriem, ir iespējams noteikt naratīva ticamību, viz., verificēt. Un tas ir iespējams neatkarīgi no tā, kāds ir naratīva medijs (teksts, runa, video u.c.).

Naratīva struktūra un tā funkcija padara iespējamu strukturētu un saprotamā secībā organizētu personas atstāstu par sevi un savu dzīvi, kam nav obligāti jābūt pierakstītai autobiogrāfijai, bet tas var būt personas mutisks stāsts par sevi privāti pašam sev, kā arī publiskots un citiem pieejams naratīvs, kas nodrošina savstarpēju komunikāciju starp personām.

Naratīva veidošanas procesu, atbilstoši Ženeta naratīva teorijai, ir iespējams ilustrēt ar šādu struktūru⁷⁰:

3.1.1.att. Meta-stāsta struktūra, iekļaujot naratīva līmeni, laiku, stāstīšanas laiku un personu⁷¹

Ilustrējot naratīva veidošanos kā mentālo procesu, ir iespējams iztēloties naratīva funkciju praktiskāk. Piemēram, stāsta radīšana var ietvert ne-verbālas atmiņas verbalizāciju, t.i., uzskaitot notikumus caur pieredzes atcerēšanos, kā ainu un šīs ainas aprakstu. Lai notiktu šāds mentālais

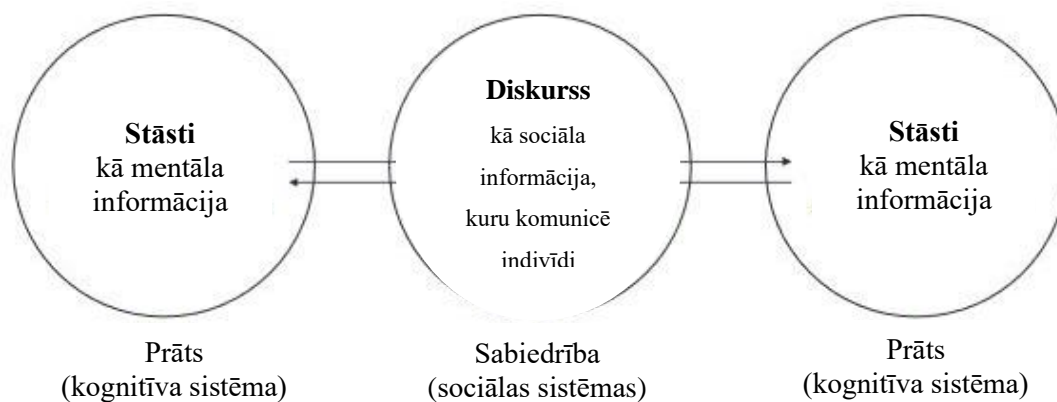
⁶⁹ Abbot P. H. *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. P. 131.

⁷⁰ Akimoto T. P. 347.

⁷¹ *Ibid.*

process, ne-verbalizētai atmiņai ir jābūt asociētai ar lingvistiski strukturētiem stāstiem. Tāpat šiem notikumiem un stāstiem ir jābūt organizētiem laikā, t.i., tiem jāpiemīt hronoloģiskai secībai. Šajā gadījumā stāsti tiek konstruēti dažādos laika attāluma līmeņos, proti, notiek attiecību veidošana starp dažādiem stāsta elementiem, kuru var pielīdzināt subjektīvai jēgas veidošanai. Tādējādi personas kognitīvajā sistēmā stāsts galvenokārt tiek veidots no viņa/viņas perspektīvas. Tomēr ir iespējams, ka atsevišķas stāsta versijas var tikt radītas, simulējot citas personas individuālo, iekšējo perspektīvu. Un tas ir būtisks fenomens, jo apziņas teorijā tā ir spēja iztēloties citas personas mentālo stāvokli.⁷²

Šis naratīva aspekts ietver to, ka naratīvi var pārklāties, proti, dažādas personas var ietekmēt un piedalīties viens otra naratīvos, kas savukārt padara iespējamu personas identitātes apliecinājumu gan pašam naratoram, gan lasītājam/klausītājam. Tas norāda uz to, ka naratīvs attēlo un nodrošina to, ka personas identitātei, lai tā tiktu pašapzināta, ir jābūt šīs identitātes „uztvērējam”, kas var būt konkrēta cita persona vai kopiena. Šī aspekta nozīme arī ieplūst sociokulturālā skatupunktā, proti: „Naratīvi (diskursi) sastāv no sociālās informācijas, kura tiek komunicēta dažādās sociālās jomās, piemēram, izglītība, māksla, masu un sociālie mediji, kā arī ģimene. Naratīva kompozīcijas stilus attīsta individuāli prāti un sabiedrības caur starp-radošu [angļu val. *co-creative*] komunikāciju starp indivīdiem...”⁷³ Naratīvā identitāte gan individuālas personas, gan kopienas gadījumā nevar būt piederīga tikai vienai vai otrai, proti, tās ir savstarpēji saistītas. Katras personas dzīves stāsts ir: „(..) sajaucies ar citu [dzīves stāstu] tādā veidā, ka izraisa otrās pakāpes stāstus, kuri paši par sevi ir krustpunkti starp neskaitāmiem stāstiem...Mēs burtiski esam ‘iepīti stāstos’.”⁷⁴

3.1.2.att. Uz naratīvu bāzēta mijiedarbība starp aģenta kognitīvo sistēmu un sabiedrību⁷⁵

⁷² Akimoto T. P. 347.

⁷³ *Ibid.* P. 349.

⁷⁴ Leichter J. D. P. 120.

⁷⁵ Akimoto T. P. 348.

Šī struktūra attēlo mijiedarbību starp individuālu prātu (kognitīvu sistēmu) un sabiedrībām (sociālas sistēmas). Šī struktūra attēlo arī iespēšanos katrā no sistēmām, proti, stāsts kognitīvajā sistēmā iespēžas diskursā jeb sociālajā sistēmā, kura veidota, balstoties uz naratīvu.⁷⁶ Šajā struktūrā ir būtiska atmiņu loma, naratīvā strukturējot personas dzīves pieredzi, kā arī būtiski ir tas, kas personas dzīves pieredze nav pilnībā izolēta no sabiedrības jeb kopienas pieredzes, kā rezultātā arī individuālās atmiņas par pieredzi nebūs pilnībā izolētas no sabiedrības atmiņas, kaut arī tādēļ, ka mums var būt kaut kāda veida pieredze par citu pieredzi. Šis atmiņas sociālais aspekts nebūs savāktas vai apkopotas individuālās atmiņas, bet: „(..) tās ir kolektīvās atmiņas un sociālās atmiņas ietvari, tik tālu, cik tālu mūsu individuālās domas ieņem vietu šajos ietvaros un piedalās šajā atmiņā, kas ir spējīga uz atcerēšanās aktu.”⁷⁷ Šādi sociālais aspekts padara iespējamu individuālo atcerēšanos, kurā gan valodai, gan naratīvam ir nozīme atmiņu saglabāšanā. Līdz ar to: „Personas identitāte var tikt konstituēta iekš un caur naratīviem. Mēs caur stāstiem varam labāk saskatīt, kā atmiņas un patība ir saistītas.”⁷⁸

Atcerēšanās nodrošina iespēju artikulēt konkrēta notikuma, pieredzes u.tml. nozīmi. Ir iespējams, ka notikuma pieredzēšanas brīdī notikuma nozīme nav bijusi pietiekami skaidra, bet tad, kad šis notikums ir atsaukts atmiņā, tiek skaidrāk formulēta attiecīgā notikuma nozīme. Šādu iespēju nodrošina tas, ka naratīvs organizē šādus notikumus salīdzinājumā ar citiem notikumiem, un organizē kā noteiktu sižetu, kurš ir pieejams gan pašai personai individuāli, gan sniedz iespēju attiecīgajai personai notikumu sižetu padarīt zināmu un saprotamu citiem. „Citiem vārdiem sakot, grupas piedāvā definīcijas, vērtības un ietvarus caur kuriem indivīds novērtē notikuma nozīmi.”⁷⁹ Tāpat arī: „(..) katram atmiņas elementam ir nozīmīgas implikācijas identitātes veidošanā, kuru Rikērs formulē kā patoloģisku-terapeitisku perspektīvu, sociālu perspektīvu, un ētiski-politisku perspektīvu. Tā ir pāreja no atmiņas kā akta uz vietām, kuras motivē atmiņu; tas atļauj mums saskatīt kā un kur, kopienas, atmiņa var tikt novietota.”⁸⁰

---

⁷⁶ Akimoto T. P. 349.

⁷⁷ Halbwachs M. *On Collective Memory*. Trans. by A. C. Lewis. Chicago: University of Chicago Press, 1992. P. 38.

⁷⁸ Nanno. P. 30.

⁷⁹ Leichter. P. 116.

⁸⁰ *Ibid.* P. 122.

3.2. Personas identitātes un naratīvās teorijas aspekti Rikēra filozofijā

Darbā „Pats kā cits” Rikērs apvieno dažādas pieejas, viz., analītiskās filozofijas pieeja un fenomenoloģiskā un hermeneitiskā pieeja. Rikērs turpina personas identitātes un naratīvās identitātes argumentāciju, kuru iesāka darba „Laiks un naratīvs” 3. sējumā (*Time and Narrative, Volume 3*, 1990). Šīs argumentācijas fokuss ir jautājums: „Ko nozīmē patība?”

Rikērs, tāpat kā Ženets, pieņem to, ka naratīvs ir „nozīmīgs”, ar to saprotot: „(..) valodas vienību (vārdu, vārdformu, teikumu) saturs jeb reālās īstenības parādību un to savstarpējo attieksmju vispārīguma atspoguļojums valodas vienībās caur apziņu”⁸¹. Šo „nozīmi” ir iespējams uztvert noteiktā veidā, izmantojot strukturālu analīzi. Rikērs raksta, ka: „(..) naratīvs konstruē tēla identitāti, kuru var saukt par viņa vai viņas naratīvo identitāti.”⁸² Rikērs naratīvās identitātes konceptu atvasina no viņa agrākajiem darbiem, t.i., „Laiks un naratīvs” (3. sējums) (*Time and Narrative, Volume 3*, 1990), par identitāti, kur tā ir apskatīta fenomenoloģiskā skatupunktā.

Rikēra viens no galvenajiem argumentiem, kuru viņš iesāka savās Giforda lekcijās Edinburgas universitātē*, ir tāds, ka „(..) patība ir komplekss fenomēns, kas ietver divus identitātes veidus, kurus nevar reducēt līdz vienotai idejai par tāpatību.”⁸³ Rikēra teorijā divi identitātes veidi ir *idem* un *ipse* identitātes, kuras plašāk iztirzātas 3.3. apakšnodaļā „*Idem*-identitāte un *ipse*-identitāte”.

Rikēra pieejā, naratīvais skatījums uz identitāti nozīme to, ka mēs saprotam sevi saskaņā ar naratīva modeli. „Naratīva atstāsts par sevi ne tikai iekļauj pirmās personas perspektīvu, tas arī ir padziļināti papildināts ar dialektisku procesu, kas ietver mūsu ķermeņus, mūsu emocijas, sociālās attiecības un vēstures. Katrs no šiem elementiem sekmē mūsu naratīvo pašizpratni.”⁸⁴

Rikēra argumentācija darbā „Pats kā cits” (*Oneself as Another*, 1992) ir strukturēta trīs daļās:

1. refleksija par to, ko analītiskā filozofija piedāvā personas identitātes jautājumu risināšanai;
2. patības un tāpatības dialektika, kura izriet no pirmās daļas;
3. patības un citādības dialektika tik tālu, cik tā sniedz padziļinātāku ieskatu patības konstituēšanā personai, kurai ir identitāte un kura spēj rīkoties pasaulē kopā ar un citiem.

⁸¹ **Tilde, Letonika.** *Latvijas Enciklopēdiskā vārdnīca: nozīme.* // <https://www-letonika-lv.datubazes.lanet.lv/groups/default.aspx?r=1&q=noz%C4%ABme&id=952108&g=1> [Skat. 2021-05-25]

⁸² **Ricoeur P.** *Oneself As Another*. P. 147-148.

* **Ricoeur P.** *Gifford lectures: On Selfhood: the Question of Personal Identity*. Edinburgh: Gifford Lectures Archive, 1986.

⁸³ **Pellauer D.** *Ricoeur: A Guide for the Perplexed*. London: Continuum International Publishing Group, 2007.

⁸⁴ **Nanno E.** *The Literary-theoretical Influences on the Thought of Hans Frei and Paul Ricoeur, with Reference to Narrative Identity*. Saint Andrews: University of Saint Andrews, 1997. P. 20.

Rikēram svarīgi, ka šis darba „Pats kā cits” trīs daļas apvieno jautājums „kurš?”. Šis jautājums ietver: „(..) kaut ko citu nekā lietu vispārīgi, – [tas ietver] personu. Tas ir kāds, kurš spēj nosaukt sevi runā un rīcībā. Tas ir kāds, kuram ir personas identitāte un kurš atrodas un rīkojas attiecībā pret citiem, kas ved pie šādas rīcības ētisku un morālu determinējumu apsvērumiem attiecībā uz šo „kurš”, kas atbild uz jautājumu „kurš to darīja?”.”⁸⁵ Tas, ka personas rīcības un morālais determinējums var atbildēt uz jautājumu „kurš”, ir pretstatā ar to, kas ir svarīgs Pārfitam viņa darbos, proti, izdzīvošana, atmiņa, pieredze ir svarīgāka par personas identitātes kā tādas jautājumu, jo centieni rast konkrētas atbildes par personas identitātes pastāvēšanas faktu ierobežo atbildes uz jautājumiem par minētajiem identitātes aspektiem.

Rikērs savos darbos vedina apšaubīt analītiskās filozofijas pieejas personas identitātei kā dažādu faktoru un parādību kopumam, kas nodrošina kaut kāda veida izdzīvošanu, bet nesniedz personas identitātes konceptu pašu par sevi. Tādējādi Rikērs iebilst arī Pārfitā pieņēmumam, ka mentālie un fizikālie kritēriji ir svarīgāki par pašu personas identitāti, un Pārfitā apgalvojumam, ka identitāte nav svarīga.

Rikērs raksta, ka anglo-amerikāņu filozofija: „(..) šķiet man piedāvā izcilu iespēju tiešā veidā konfrontēt atšķirību starp tāpatību un patību, kas agrākajos pētījumos ir nepārtraukti iepriekšpieņemta, bet nekad nav skatīta tematiski. Es ceru parādīt to, ka naratīva teorijas ietvaros patības un tāpatības konkrētā dialektika un ne tikai nomināla atšķirība starp abiem terminiem, kas pielietota līdz šim, iegūst tās pilnīgāko attīstību.”⁸⁶ Tas ir raksturīgs arī Pārfitā filozofijai, jo Pārfits nenoliedz, ka pastāv kaut kas līdzīgs personas identitātei, bet viņa argumentācija un piedāvātie risinājumi nepadara to iespējamu. Lai attīstītu tāpatības un patības dialektiku, Rikērs darbā „Pats kā cits” iebilst Pārfitā personas identitātes teorijām un risinājumiem un pakārtoti iebilst arī Hjūma un Loka teorijām, uz kurām atsaucas analītiskie filozofi, tai skaitā Pārfits.

Rikērs, iebilstot Pārfitā slēdzienam, ka personas identitāte nav svarīga, norāda, ka šis Pārfitā arguments ignorē „mans” (angļu val. *mineness*) jautājumu, kurš ir svarīgs personām, kas uzdod sev jautājumu: „Kas es esmu?”⁸⁷ Tai vietā Pārfits uzsver to, ka svarīgi ir nevis tas, kas ir „mans” attiecībā uz personu, bet gan to, vai es esmu tas pats, un cik lielā mērā esmu tas pats. Tādējādi Pārfitam svarīgi ir pats pastāvēšanas fakts, nevis jautājums: „Kas es esmu?”, un pietiek, ka šo pastāvēšanas faktu nodrošina mentālie un fizikālie kritēriji, kas izdzīvo.

---

⁸⁵ Pellauer. P. 91.

⁸⁶ Ricouer. *Oneself as Another*. P. 114.

⁸⁷ *Ibid.*

Rikērs arī iebilst Pārfitam, norādot uz Pārfita domu eksperimentiem: „(..) tas, ko [Pārfita] mulsinošie gadījumi padara radikāli nejausu, ir šis ķermeniskais un Zemes stāvoklis, kuru eksistences hermeneitika, kas ir pamatā rīcībai un ciešanām, pieņem kā nepārvaramu.”⁸⁸ Šeit Rikērs runā par Pārfita ieviestajiem domu eksperimentiem, sevišķi teletransportācijas domu eksperimentu, kurā Pārfits iedomājas tehnoloģiju, kura teletransportē viņa ķermeni ar apziņu no Zemes uz Marsu, kā rezultātā pastāv divas vienas personas „versijas” – viena uz Zemes un otra uz Marsa. Rikērs vērs uzmanību uz to, ka šajā domu eksperimentā Pārfits iztēlojas subjektu, kurš vairs nav iemiesots un saistīts ar šo pasauli, bet gan atrodas psiholoģiskā nepārtrauktībā un psiholoģiskā savienotībā ar vēl kādu „es” versiju. Pārfita iedomātā persona uz Marsa būs atrauta no Zemes personas vides, kurā veidojušās un pastāv Zemes personas īpašības, vēlmes un pieredze, kurai varētu būt maza nozīme Marsa personas gadījumā, jo Marsa persona ir citā vidē un apstākļos, kuros iespējams, lai izdzīvotu, Zemes personas īpašībām, pieredzei un vēlmēm nav nozīmes un pielietojuma.

Atsaucoties uz Pārfita nostāju, ka svarīga ir izdzīvošana, kuru nodrošina psiholoģiskā nepārtrauktība un psiholoģiskā savienotība, nevis personas identitāte, nepastāv „es”, pret kuru varētu būt attiecināma rīcība. Tāpat arī, atsaucoties uz naratīva teoriju, nebūs tā tēla, kurš būs atbildīgs par notikumu veicināšanu un virzību. Tādējādi Pārfita gadījumā nav iespējams piedēvēt kādai konkrētai personai to, kas nostiprinātu vai būtu pamats pieredzei, identitātei vai arī morālai atbildībai, kas savukārt ir svarīga Rikēram, izvērsot naratīvās identitātes argumentāciju.

Rikērs uzsver, ka: „(..) [vainas] piedēvēšana ne tikai paredzētu to, ka rīcība tiktu novietota kāda atbildībā, bet vēl jo vairāk [tas paredzētu] rīcības novietošanu, kā to, kas nonāktu kategorijā pieļaujams/nepieļaujams, [kā] arī nonāktu kāda atbildībā, kurš varētu tikt uzskatīts par vainīgu vai nevainīgu.”⁸⁹ Šī Rikēra nostāja raksturo 1.2. apakšnodaļā „Personas identitātes teorijas” minēto morālās atbildības teoriju, kurā tiek uzdots jautājums par to, vai 60 gadu vecumā var būt atbildīgs par to, ko 18 gadu vecumā ir izdarījis. Šis aspekts identitātes problemātikā ir būtisks kā tāds, kas raksturo to, ka atbildība ir kaut kādā mērā tas, kas saglabā to, kas identitātei ir noturīgs laikā. Tādējādi atbildības uzņemšanās, kuru Pārfits, piemēram, saista ar vārda turēšanu, liecina par to, ka šie principi nodrošina tāpatību laikā. Pārfita izvirzītā psiholoģiskā nepārtrauktība un psiholoģiskā savienotība kaut kādā mērā ietver atbildības saglabāšanos personā, kas izdzīvo Marsa teletransportācijas domu eksperimenta kontekstā, bet tā nav viens no nosacījumiem personas

---

⁸⁸ Ricouer. *Oneself as Another*. P. 150.

⁸⁹ *Ibid.* P. 293.

identitātes pastāvēšanā un tās noturībai laikā. Pārfits līdzīgi kā Hjūms pieņem to, ka nav iespējama patība kā substance vai ego, vai arī kā kaut kas, kas paliek nemainīgs laika gaitā. Šādā veidā abos gadījumos, pieņemot redukcionistu skatījumu par patību kā uztvēruma „saišķi”, kā arī stiprāku vai vājāku psiholoģisko uztvērumu, nav iespējams konstatēt patību pret kuru būtu attiecināma rīcība un, kura par to būtu atbildīga.

Rikērs kritizē to, ka analītiskajā filozofijā rodas izteikta dihotomija starp pieeju motīviem kā iemesliem un kā cēloņiem, kas savukārt rada problēmu, ka brīdī, kad esam atklājuši atbildi uz jautājumu: „Kas ir rīcība?” uzreiz šķiet, ka ir atklāta atbilde, kādēļ tā notikusi.⁹⁰ Tādēļ Rikērs ierosina fenomenoloģisku pieeju, kas padara iespējamu plašāku rīcības analīzi, kurā iemeslu un cēloņu priekšstati pārklājas.

Rikērs personas identitātes teoriju risina, pievēršoties naratīvās identitātes teorijai, jo naratīva teorija ieņem pārejas pozīciju starp aprakstīšanu un priekšrakstīšanu jeb mediējošu pozīciju naratīva teorijā. Pēc aprakstīšanas un stāstīšanas, priekšrakstīšana ir svarīgs pēdējais solis, jo nepastāv „ētiski neitrāls naratīvs”.⁹¹ Priekšrakstīšanas ideja arī padara iespējamu: „(..) virzīšanos pāri tam, kas ir tīra loģiskas idejas attiecināšana, ierosinot to, ka gan rīcībai ir regulējošs noteikums, gan aktors var tikt uzskatīts atbildīgs par savu rīcību.”⁹² Šādi naratīvs ne tikai apraksta kādu notikumu vai pieredzi u.tml., bet naratīvs var sniegt arī priekšrakstu rīcībai, kura paredz atbildību, un tā kaut kādā mērā turpina identitātes tāpatību un noturību laikā. Tādējādi Rikēram naratīvs ir nozīmīgs, jo tas aptver cilvēka eksistences temporālo dimensiju, kura ir svarīga personas identitātes noturībai laikā. Temporālo dimensiju personas identitātes kontekstā apskata arī Pārfits, runājot par standarta skatījumu, kas paredz fizisko objektu telplaicisku fizikālo nepārtrauktību, kuru Pārfits saista ar noteiktu daudzumu smadzeņu, kas nepieciešamas tam, lai fiziskā nepārtrauktība būtu iespējama.

Saistībā ar temporālo dimensiju Rikērs norāda, ka svarīgi ir tas, ka: „Personai, par kuru mēs runājam, un aktoram, no kura ir atkarīga rīcība, piemīt vēsture.”⁹³ Rikēra analīzes pamatā ir tas, ka tieši vēsturiskā apziņa iegūst tās nozīmi: „(..) pateicoties indivīdiem un kopienām, kurām tā pieder to attiecīgajās naratīvajās identitātēs.”⁹⁴ Tādējādi identitāte Rikēram ir „praktiska kategorija” nevis metafiziska. Rikērs darbā „Laiks un Naratīvs” (3. sējums) raksta, ka: „(..) laiks kļūst cilvēcisks līdz tādām brīdim, kamēr tas tiek organizēts naratīva veidā” un ka: „(..) naratīvs ir nozīmīgs tik tālu,

⁹⁰ Ricouer. *Oneself as Another*. P. 95.

⁹¹ *Ibid.* P. 115.

⁹² Pellauer. P. 98.

⁹³ *Ibid.* P. 99.

⁹⁴ Ricoeur P. *Time and Narrative*. Trans. by K. Blamey and D. Pellauer. Chicago: Chicago Press, 1988. Vol. 3. P.3.

cik tas attēlo temporālās pieredzes iezīmes.”⁹⁵ Šādi viens no svarīgākajiem naratīva pielietojumiem ir cilvēka pieredze, kura naratīvā ir strukturēta laikā. Pārfīts cilvēka pieredzi saista ar atmiņām par pieredzi, kas saistīta ar viņa izvirzīto psiholoģisko nepārtrauktību, kā arī ar „kvazi-atmiņu” konceptu. Pārfīts pieņem, ka normālos apstākļos personai būs atmiņas par paša pieredzi un tādēļ atmiņas var tikt pieņemtas kā daļa no tā, kas veido personas identitāti.

Atmiņas saikni ar naratīvu un patību Rikērs apvieno darbā „Vēsture, atmiņa, aizmiršana” (*Memory, History, Forgetting*, 2006). Šī sintēze ir pamatā Rikēra idejām par kolektīvo atmiņu. Rikērs uzskata, ka: „No vienas puses, atmiņas ir tādas, kas uzrodas sākotnēji pasīvi, līdz brīdim, kad tās ir raksturojamas kā afekcija – *patoss* – atmiņas kā tādas, kas ienāk prātā; un no otras puses, atmiņas kā meklēšanas objekts, ko parasti sauc par atminēšanos, atcerēšanos.”⁹⁶ Rikērs argumentē, ka ir jābūt postulētai neapzinātai atmiņu eksistencei, kuras eksistence paliek apslēpta, lai varētu izskaidrot to, kā mēs spējam atpazīt kādu vai kaut ko, ko esam sen aizmirsuši.⁹⁷ Rikēra gadījumā aizmiršana ir nepieciešama, lai notiktu atcerēšanās, kas savukārt padara iespējamu atpazīšanu. Pievēršanos atmiņas pieredzei Rikērs sauc par „uz iekšu vērstu tradīciju” (angļu val. *tradition of inwardness*): „(..) kuras pirmsākumi ir atrodamī Augustīna „Grēksūdzē” (*Confessions*, 397-400); kas atrodama Loka personas identitātes skaidrojumā; un, kas sasniedz kulmināciju Edmunda Huserla sarežģītajās lekcijās par iekšējā apziņas laika konstituēšanu.”⁹⁸ Loks uzskatīja atmiņas par prāta spēju: „(..) atsaukt uztvērumus, kuri reiz bijuši, ar šo papildu-uztvērumu pievienojoties tiem [uztvērumiem], kuri tai ir piemītuši jau pirms tam.”⁹⁹ Šajā gadījumā atmiņa tiek pieņemta, kā spēja atcerēties konkrētus notikumus, kurus persona ir piedzīvojusi vai kuros persona ir bijusi personīgi iesaistīta.

Saskaņā ar Leihtera darbu „Kolektīvā identitāte un kolektīva atmiņa Pola Rikēra filozofijā” šai „uz iekšu vērstajai tradīcijai” ir trīs vienoti aspekti:

1. manas atmiņas par notikumu ir tikai manas. Šajā gadījumā atmiņas nevar tikt pārnestas no vienas personas uz citu personu, nezaudējot to sākotnējo nozīmi. Jo lai gan divām personām normālos apstākļos par konkrētu notikumu būs kopīgas atmiņas, tomēr šo personu perspektīva par šo notikumu būs atšķirīga. Šis ir iebildums Pārfīta domu eksperimentam par divām apziņas plūsmām smadzeņu pārstādīšanas gadījumā.

⁹⁵ Ricoeur P. *Time and Narrative. (Volume 3)*. P.3.

⁹⁶ Ricoeur. *Memory, History, Forgetting*. Trans. by K. MacLaughlin and D. Rellaner. Chicago: The University of Chicago Press, 2006. P. 4.

⁹⁷ *Ibid.* P. 417.

⁹⁸ Leichter P. 115.

⁹⁹ Locke J. P. 150.

2. atmiņa nodrošina personas identitāti laikā, proti, konkrēta notikuma atcerēšanās izveido saikni starp pagātnes notikumu un tagadnes atcerēšanās kontekstu, tādējādi uzturot temporālu nepārtrauktību starp to, ko atceras, un atcerēšanās aktu pašu par sevi;
3. atmiņas sniedz iespēju indivīdam orientēties laikā, proti, tikai atmiņas nodrošina iespēju pieredzēt pagātņi.

Saskaņā ar Rikēru pagātnes atmiņas ir tas, kas: „(..) nodrošina personas temporālo nepārtrauktību un tādējādi nodrošina personas identitāti.”¹⁰⁰ Kopienas pagātne konkrētā brīža personas naratīvā ir svarīga, lai attiecīgā persona varētu izsekot savu piederību un izcelsmi. Naratīva konstruēšana ir spēja uzņemties atbildību par pagātņi un apzināties pagātnes intersubjektīvo iedabu.

Rikēra tēze ir tāda, ka: „(..) temporalitāte kļūst nozīmīga cilvēkiem tik tālu, cik atmiņa, vēsture un aizmirstāna tiek organizētas saskaņā ar naratīvu.”¹⁰¹ Tādējādi pateicoties naratīvam, personas identitātes konstruēšanā un pastāvēšanā pieredzētie notikumi un stāsts, ko persona stāsta par sevi, var tikt pārbaudīts un izaicināts. Šādi naratīvs nodrošina arī struktūru, kurā personas identitāte ir saprotama, jo, stāstot stāstu par to, kas attiecīgā persona ir vai uzskata, ka ir, tiek apvienota temporālā un praktiskā cilvēka eksistences dimensija. Rikērs arī raksta, ka: „Atmiņas temporāli virza indivīdu uz pagātņi tādā veidā, ka, atceroties savu pagātņi, [indivīds] nepieciešami atsauksies uz citiem. Tā darot, atcerēšanās artikulē tālejošas iespējas rīcībai, kā arī piedāvā rīcības apliecinājumu, kas veikta vai piedzīvota, tādējādi ļaujot konstituēt sevis izjūtu kā tādu, kuram ir kopīga dzīve ar citiem.”¹⁰²

Ņemot vērā Rikēra izvirzīto saikni starp patību un atmiņu, personu un kopienu, ir iespējams pieņemt, ka individuālas atmiņas nav iespējamās bez sociālā aspekta, kuru sniedz attiecīgā kopiena konkrētā laikā. Indivīda un kopienas atmiņas lielākoties ir savstarpēji saistītas un viena otru ietver. Rikērs norāda, ka atmiņas pienesums naratīvajai patībai ir piemērojams gan individuālā, gan sabiedriskā līmenī, proti: „(..) indivīds un kopiena ir, konstituēti viņu identitātē, uzņemoties naratīvus, kuri viņiem kļūst par īsto vēsturi.”¹⁰³ Atmiņu un vēstures atcerēšanās ļauj pašam pieredzēt sevi kā citu un citiem pieredzēt sevi kā pašu.¹⁰⁴ Vēsturiskie naratīvi var izraisīt ievērojamas ētikas intensitātes sajūtas un izveidot saikni starp tiem, kas ir tagadnē, un tiem, kuri ir

---

¹⁰⁰ Ricoeur P. *Memory, History, Forgetting*. P. 96.

¹⁰¹ Nanno. P. 31.

¹⁰² Leichter. P.114.

¹⁰³ Ricoeur. *Time and Narrative*. Vol. 3. P. 247.

¹⁰⁴ Nanno. P. 31.

miruši vēsturē.¹⁰⁵ Proti, tā kā personas personīgais naratīvs var būt cieši saistīts ar savas kultūras, nācijas, sabiedrības naratīvu, šie vēsturiskie naratīvi var kalpot, kā personas „ceļa rādītājs” ētiskiem un rīcības lēmumiem. Tādēļ: „Kopienas identitāte nav rodama tajā, ko kopiena atstāsta par sevi. [Bet] tai vietā, tā ir stāstos, kurus indivīdi stāsta viens otram par viņu kopdzīves rašanos. Tas ir stāsts par to, kas „mēs” esam, un, kad [tas] stāstīts godīgi, [tas ir] stāsts par tiem, kurus ir ietekmējušas „mūsu” rīcības.”¹⁰⁶

Rikērs arī institūcijas raksturo, kā tās ir: „(..) kopdzīves struktūra, tā kā tā pieder vēsturiskajai kopienai – cilvēkiem, nācijai, reģionam utt. – [tā ir] struktūra, kas ir nereducējamās interpersonālās attiecībās un tajā pašā laikā saistītas ar tām.”¹⁰⁷ Kopdzīve ir svarīga tādēļ, ka, atsaucoties uz Rikēru, saikne starp atmiņu un identitāti ir trausla. Pārfits savukārt norāda, ka neviens nedomā, piemēram, par nācijas noturību laikā, tās tāpatību un patību, jo šie jautājumi rodas runājot par dzīvu būtni. Savukārt, neskatoties uz to, Rikērs uzskata, ka šiem konceptiem ir nozīme šādā skatupunktā, jo tie ir daļa no kopienas un kopiena ir daļa no personas identitātes.

Rikērs apgalvo, ka: „(..) visas privātās un publiskās atmiņas tiek konstituētas vienlaicīgi saskaņā ar savstarpēju un atgriezenisku izveidošanas shēmu...”¹⁰⁸ Šāds savstarpīgums tiek nodrošināts „(..) tikai pateicoties analogijai, un attiecībā pret individuālo apziņu un tās atmiņu.... Kolektīvā atmiņa tiek uzskatīta par notikumu atstātām pēdām, kas ir, ietekmējušas vēstures virzienu iesaistītajām grupām, (..), un kas novieto uz skatuves kopīgas atmiņas, svētku, rituālu, publisku svinību gadījumos.”¹⁰⁹ Šādi ir iespējams teikt, ka būt pašam nozīmē būt pašam kopienā, jo indivīdi piedalās kopienas dzīvē institucionāli. Tādēļ Rikēra *idem*-identitātes un *ipse*-identitātes dialektika, to iesaistot konkrētas kopienas konstituēšanā, paplašina šīs identitātes formas līdz kolektīvajai eksistencei.

3.3. *Idem*-identitāte un *ipse*-identitāte

Rikērs darbā „Pats kā cits” izšķir divus identitātes veidus:

1. *idem*-identitāte jeb tāpatība;
2. *ipse*-identitāte jeb patība.

¹⁰⁵ Ricoeur. *Time and Narrative*. Vol. 3. P. 187.

¹⁰⁶ Leichter. P. 120.

¹⁰⁷ Ricoeur. *Oneself As Another*. P. 194.

¹⁰⁸ Ricoeur. *Memory, History, Forgetting*. P. 331.

¹⁰⁹ *Ibid.* P. 119.

Idem-identitāte paredz „tā pašā” identifikāciju laikā. *Idem* ir: „(..) attiecību un attiecību ar attiecībām koncepts”¹¹⁰, kas var nozīmēt: „(..) skaitlisko identitāti gadījumos, kad mēs identificējam, divas atšķirīgas parādības kā vienu un to pašu parādību. (..) Kvalitatīvo tāpatību gadījumos, kad divas parādības ir izteikti līdzīgas. Vai arī, tā var būt saistīta ar ideju par nepārtrauktību laikā.”¹¹¹ *Idem*-identitāte ļauj mums identificēt un pāridentificēt kaut ko kā to pašu laika gaitā. *Idem* tādējādi attiecas uz substrātu, kas ļauj mums domāt par pārmaiņām, kas notiek ar kaut ko, kas paliek tāds pats.¹¹² Kad personas identitāte ir pieņemta kā noturīga laikā, tā paliek nemainīga pārmaiņu gaitā. Meklēt kāda *idem*-identitāti nozīmē meklēt objekta identitāti.¹¹³ Savukārt *ipse*-identitāte jeb patība, pretēji *idem*-identitātei jeb tāpatībai, tiek konstruēta caur praksi. Tā atbild uz jautājumu „kurš to darīja?” un „kurš ir atbildīgs par šo rīcību?”. *Ipse* nozīmē būt „tādam pašam” (franču val. *soi-même*) jeb būt pašpastāvīgam.¹¹⁴

Rikērs *idem*-identitāti un *ipse*-identitāti saista arī ar atmiņu un kopienu: „[..] attiecībā pret *idem*-identitāti ir iespējams konstruēt kolektīvo identitāti, kādas noteiktas grupas pastāvēšanai noteiktu ģeogrāfisku robežu ietvaros, vai arī, noteiktu valstisku, ekonomisku, sociālu institūciju pastāvēšanā. Sabiedriskā līmenī *idem*-identitāte var arī attiekties uz specifiskām sociokulturālām normām, ieradumiem, tradīcijām un praksēm, caur kurām kopiena var tikt identificēta, kā tāda pati. Šāda noturība ir iespējami tikai tik tālu, cik individuāli cilvēki tik tiešām identificējas ar tiem un turpina tos piekopt.”¹¹⁵ Tādējādi *idem*-identitātes gadījumā kopienas definē noteikta veida nacionāls raksturs. Savukārt: „(..) *ipse*-identitāte kopienas līmenī ir jāsaprot kā saskaņota indivīdu darbība.”¹¹⁶ Rikēram dzīvošana vienam ar otru ir nepieciešama institūcija. Ar šo Rikērs saprot to, ka: „(..) kopdzīves struktūra, kāda tā pieder vēsturiskajai kopienai (..) struktūra, kas ir nereducējama līdz intersubjektīvām attiecībām, tomēr ir saistīta ar tām apbrīnojamā veidā.”¹¹⁷ Tādēļ: „Ne tikai institūcijas saglabā pagātnes paliekas, bet tās iemūžina sevi caur to praksēm.”¹¹⁸

Naratīvā identitāte ir tas, kas parādās starp *idem*-identitāti un *ipse*-identitāti. Rikērs uzskata, ka personas identitātes teorijas analītiskajā filozofijā ignorē minēto atšķirību starp *idem*-identitāti un *ipse*-identitāti. *Ipse*-identitāte un *idem*-identitāte tiek apvienota naratīvajā identitātē, tādējādi

¹¹⁰ Ricouer. *Oneself as Another*. P. 321.

¹¹¹ Pellauer. P. 99.

¹¹² Ricouer. P. 118.

¹¹³ *Ibid.* P. 116-177.

¹¹⁴ Nanno. P. 34.

¹¹⁵ Leichter. P.120.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ Ricoeur. *Oneself as Another*. P. 194.

¹¹⁸ *Ibid.* P. 120.

pieļaujot identitātes dinamiskumu un iespēju identitāti sasaistīt ar vairākiem aspektiem, *inter alia*, bioloģiskajiem, psiholoģiskajiem.

Iipse-identitātes gadījumā ir svarīgi divi koncepti:

- i. **Raksturs** jeb kaut kas, kam piemīt gan aprakstoša, gan simboliska vērtība. Raksturs attiecas uz: „(..) atšķirīgu pazīmju kopumu, kas pieļauj indivīda reidentifikāciju kā tādu pašu.”¹¹⁹ Raksturs ietver ieradumus jeb atpazīstamas dispozīcijas, piemēram, rīkoties noteiktā veidā vai sacīt noteiktas lietas vai sekot noteiktām vērtībām, proti, raksturs ietver: „(..) vērtības, normas, ideālus, modeļus un varoņus ar kuriem persona vai kopiena sevi identificē.”¹²⁰ Rakstura stabilitāte parādās ieradumos un stingri ievērotās normās, kuras savukārt nodrošina personas: „(..) skaitlisko identitāti, kvalitatīvo identitāti, nepārtraukto turpinātību pārmaiņu gaitā, un visbeidzot, noturību laikā, kura definē tāpatību.”¹²¹
- ii. **Vārda turēšana**, kas: „(..) izsaka pašpastāvību, kura nevar būt ierakstīta līdzīgi kā raksturs, kaut kā vispārīga dimensijā, bet gan tikai „kurš?” dimensijā.”¹²² Šī patības dimensija padara leģitīmu vēršanos uz citiem, lai konstatētu kāda ir konkrētās personas izteiksme, intereses, fiziskās un psiholoģiskās iezīmes utt. Ja raksturs iezīmē attālumu starp *ipse*-identitāti un *idem*-identitāti, tad vārda turēšana jeb uzticība savām saistībām: „(..) iezīmē izteikto plaisu starp patības noturību un tāpatību un to, kā tā apliecina pilnībā šo abu problemātiku – nereducējamību vienai pret otru.”¹²³ Spēja turēt vārdu ietver sarežģītu attiecību kopumu, kas ir ietverta atbildības izpratnē. Būt atbildīgam nozīmē: „(..) veidu, kādā pasniegt [sevi] tā, lai citi var uz šo personu paļauties. Tādēļ, ka kāds uz mani paļaujas, es esmu atbildīgs par savu rīcību pret citu.”¹²⁴ Šādi „cits” kļūst gan uzticams, gan atbildīgs par savu rīcību. „Atbildība” sasaista divas atbildības nozīmes, proti, jēdziens „atbildība” apvieno abas nozīmes: „paļauties” un „būt atbildīgam”. Tās tiek apvienotas, pievienojot tām, atbildi uz jautājumu „kur tu esi?”, kuru uzdod kāds, kuram esmu nepieciešams. Atbilde ir šāda „es esmu šeit!”, kas ir atbilde, kā pašpastāvības apgalvojums.¹²⁵

Arī Pārfits raksta par raksturu kā daļu no psiholoģiskā kritērija, kas ietver arī atmiņas, uzskatus un vēlmes. Apspēlējot teletransportācijas domu eksperimentu, Pārfits argumentē, ka gan

---

¹¹⁹ Ricoeur. *Oneself as Another*. P. 119.

¹²⁰ *Ibid.* P. 121.

¹²¹ *Ibid.* P. 122.

¹²² *Ibid.* P. 123.

¹²³ *Ibid.* P. 118.

¹²⁴ *Ibid.* P. 165.

¹²⁵ *Ibid.*

Marsa kopijai, gan Zemes personai būs iespējams atsaukt atmiņā domas, pieredzi, vēlmes, kā arī piemītis cita starpā tāds pats raksturs. Pārfitam ir svarīgs aspekts, ka šīs vērtības un pazīmes izdzīvos, un, kā jau minēts, tas ir svarīgāks par personas identitāti. Pārfits uzskata, ka neatkarīgi no tā, vai Marsa kopijai vai Zemes personai piemīt personas identitāte, teletransportācijas rezultātā izdzīvos tas, kas ir svarīgs personai kā tādai. Pārfitam raksturs arī tiek izvirzīts, kā nosacījums, kura nepārtrauktība ir būtiska psiholoģiskās nepārtrauktības aspektā. Rikērs uzskata, ka raksturs kaut kādā mērā nodrošina personas tāpatību un tās identificējamību laikā, un personas identitātes gadījumā ir svarīgi, ka šīs īpašības piemīt, ne tikai saglabājas, uz ko savukārt uzsvāru liek Pārfits.

Šeit parādās pieeja, kas minēta 1.2. apakšnodaļā „Personas identitātes teorijas”, proti, atmiņas teorija, kas saistīta ar morālās atbildības teoriju, kurā atmiņas ir nosacījums atbildībai un tādēļ atmiņas ir nosacījums identitātei. Tādēļ ka naratīvs izsaka galvenokārt temporālu un vēsturisku pasaules kārtību un tādēļ ka patībai piemīt, atmiņa un tā var uzturēt dotos solījumus, tad personas identitāte var tikt saprasta caur naratīvu.¹²⁶ Kā minēts iepriekšējā apakšnodaļā, atmiņas var būt autobiogrāfiska stāsta vai naratīva pamatā, kurā atmiņas tiek organizētas laikā un novietotas kontekstā.

Rikērs personas identitātes kontekstā pievērš uzmanību arī ķermeņa un personas saiknei. Rikērs raksta, ka: „(..) personas koncepts ir ne mazāk primitīvs koncepts tāpat kā ķermeņa [koncepts].”¹²⁷ Šajā gadījumā ir svarīgi tas, ka gan fizikālie, gan mentālie predikāti ir pielietojami personu kontekstā, tādēļ Rikēram ir arī svarīgs jautājums par iemiesotību (angļu val. *embodiment*).

No šī Rikēram izriet divi centrālie jautājumi saistībā ar iemiesotību:

- 1) „(..) kā persona ir ķermenis, par kuru mēs runājam, un kā persona var būt subjekts, kurš nostāda sevi pirmajā personā, kamēr vērsas pie otrās personas vai citām personām.”¹²⁸ Rikērs uzsver, ka personas koncepts var tikt sašaurināts atkarībā no tā, kādus predikātus tam piedēvē, ar ko arī ir saistīts jautājums par to, kādā veidā persona par kuru tiek domāts vienmēr ir tā pati persona, kurai ir piedēvējami fizikālie un mentālie predikāti.
- 2) „Piedēvējot personām mentālos vai fizikālos predikātus, mēs pieņemam, ka šie predikāti saglabā to pašu nozīmi visos gadījumos, bet tā šķiet tādēļ, ka persona, par kuru tiek domāts, šajā stadijā ir anonīma.”¹²⁹ Rikērs norāda, ka: „(..) pieņemt sevi kā personu un citu kā personu, neatrisina problēmu, jo piedēvējot apziņu sev ir kaut kas izjūtams, kamēr apziņas piedēvēšana

---

¹²⁶ Nanno. P. 20.

¹²⁷ Ricouer. P. 33.

¹²⁸ Pellauer. P. 93.

¹²⁹ *Ibid.*

citam ir kaut kas novērojams.”¹³⁰ Šajā gadījumā tiek izcelta problēma, kas saistīta ar to, kā: „(..) iekļaut kaut kā pašpiedēvējama priekšstatu subjekta pašapzīmēšanā.”¹³¹

Šeit parādās attiecināšanas ideja, kura ir būtiska tajā ziņā, ka: „(..) tā ir piemērojama personām kā pamatvienība, neatkarīgi no tā, vai tas ir pats vai cits. Šīs personas ir unikālas tajā ziņā, ka tās ir vienīgās šādas pamatvienības, kurām ir piemērojami gan mentālie, gan fizikālie predikāti, tādēļ nav nepieciešams iepriekšpieņemt ķermeņa-prāta duālismu, turpinot apskatīt patības ideju, [jo] patības ir iemiesoti prāti.”¹³² Pārfitā filozofijā arī ir būtiska ķermeņa un personas saikne, kuru Pārfits raksturo ieviešot fizikālās nepārtrauktības un psiholoģiskās nepārtrauktības aspektus. Pārfits uzskata, ka fizikālajai nepārtrauktībai ir svarīga psiholoģiskā nepārtrauktība, lai būtu iespējama dažādu mentālo stāvokļu nepārtraukta pastāvēšana laikā, kas ir pamatā personai.

3.4. Naratīvā identitāte un personas identitāte

Personas identitāte Rikēram ir *ipse*-identitātes un *idem*-identitātes kombinācija, kas ir divi poli, kuri raksturo patību.

Rikēra naratīvās identitātes teorijā viens no centrālajiem argumentiem ir tas, ka: „(..) attiecības starp patību un tāpatību ir jāsaprot dialektiski, tas ir, mums ir jāsaskata tas, ka katrs termins ir atkarīgs no cita [termina] tā nozīmē, un naratīvā identitāte atrodas kaut kur starp tiem.”¹³³ Naratīvs šajā gadījumā nodrošina iespēju skatīt personas identitāti dinamiski un atrast atbilstošu risinājumu problēmgadījumiem, kurus apskata Pārfits. Piemēram, Pārfits meklē atbildes uz jautājumiem par apziņas vienotību laikā, ko ilustrē ar smadzeņu bisekcijas piemēru; vai ir svarīga kvalitatīvā identitāte jeb tāpatība, ko ilustrē ar smadzeņu pusložu pārstādīšanas piemēram; kā arī teletransportācijas domu eksperiments, no kura Pārfits izvērza jautājumu par personas identitātes tāpatību jeb to, kā būtu iespējams atpazīt to pašu personu laikā.

Rikēram personas identitāte novietojas *ipse*-identitātes jeb patības un *idem*-identitātes jeb tāpatības dialektikā. Rikērs uzsver, ka *idem*-identitāte ir nepieciešama līdzībai un nepārtrauktībai starp personām, kamēr *ipse*-identitāte ir nepieciešama patības noturībai, kas nav tikai, atsaucoties uz Hjūmu, kustīgi uztvēruma „saišķi”.

Rikēra teorijā naratīvā identitāte atrodas starp raksturojumu un pašsaglabāšanu. Raksturojumā *ipse*-identitāte un *idem*-identitāte sakrīt. Notiek laika un naratīva savīšanās, ko

---

¹³⁰ Pellauer. P. 94.

¹³¹ Ricouer. *Oneself as Another*. P. 38.

¹³² Pellauer. P. 97.

¹³³ *Ibid.* P. 101.

Rikērs sauc par narativizēto sižetu (angļu val. *emplotment*), kurā raksturs tiek atpazīts pēc viņa vai viņas ieradumiem jeb rakstura vēstures, un viņa vai viņas iegūtās identificēšanas īpašības, kas sekmē rakstura atpazīšanu kā vienotību.¹³⁴ Rikērs uzsver, ka: „(..) naratīva struktūra attēlo to, kā tā cenšas sakārtot mūsu pagātni; atstāstot un atminoties to, kas ir bijis, mēs iegūstam identitāti.”¹³⁵

Temporālā naratīva ietvarā ir atšķirama rakstura identitāte. Tā ir rakstura narativizēšana sižetā, un spēja sekot šai kustībai, kura sniedz rakstura identitāti un mediē daļējo identitāti jeb naratīvo identitāti lasītājam vai klausītājam. Rikērs raksta, ka: „(..) [tā kā] rakstura identitāte ir saprotama caur tēla darbības narativizēšanu sižetā, kas vispirms ir pielietota atstāstītajai rīcībai, mēs pieņemsim, ka tēli paši par sevi ir sižeti.”¹³⁶ Tā ir: „(..) narativizēšanas sižetā notikumu savstarpējā sakarība, kura atļauj mums integrēt daudzveidību, mainīgumu, nesakarīgumu un nestabilitāti ar noturību laikā.”¹³⁷

Naratīvā identitāte ir atkarīga no savienotības, kuru Rikērs sauc par „dzīves naratīvo vienotību”. Līdzīgi kā ar narativizēšanu sižetā: „(..) tēls saglabājas cauri stāstam, un identitāte ir korelatīva ar stāstu pašu par sevi.”¹³⁸ Atsaucoties uz *idem*-identitātes un *ipse*-identitātes dialektiku, tēli kā sižeti arī ir, iekšējas dialektikas konstituēti: „(..) kura ir, tiešā saskaņā un, nesaskaņā secīgi konstituēta, [un] kura attīsta rīcības narativizēšanu sižetā tajā nozīmē, ka tēls iegūst viņa vai viņas singulāro identitāti no dzīves vienotības, kura ir uzskatāma par temporālo totalitāti, kura pati par sevi ir singulāra un atšķirama no visām citām.”¹³⁹ Saskaņā ar šo Rikērs norāda, ka Pārfīta piemēri un domu eksperimenti pieņem patību tikai kā smadzenes vai kaut ko smadzenēs, ko ir iespējams pārvietot. Rikērs iebilst, ka Pārfīts koncentrējas uz *idem*-identitāti jeb tāpatību, nevis uz patību kā *ipse*-identitāti. Pārfīta pieņēmumi padara neiespējamu: „(..) *ipse*-identitāti un patību saskaņā ar pieņēmumu, ka notikuma kategorija ietver objektīvi novērojamos notikumus, nevis naratīvos.”¹⁴⁰ Rikērs uzskata, ka Pārfīta personas identitātes teorijas problēma galvenokārt izriet no tā, ka nav ņemts vērā personu ontoloģiskais stāvoklis kā iemiesots, *viz.*, kā tādas būtnes, kuras rīkojas un cieš pasaulē. Naratīva narativizēšana sižetā padara iespējamu to, ka persona gan rīkojas, gan cieš, gan uzņemas atbildību, un naratīvā identitāte ir tā, kurā persona atpazīst pati sevi kā aktoru, ar kuru tas notiek.

---

¹³⁴ Nanno. P. 30

¹³⁵ Ricouer. *Oneself as Another*. P. 201.

¹³⁶ *Ibid.* P. 143.

¹³⁷ *Ibid.* P. 140.

¹³⁸ *Ibid.* P. 143.

¹³⁹ *Ibid.* P. 147.

¹⁴⁰ Pellauer. P. 101.

Pretēji Pārfita personas identitātes teorijai, kurā svarīga ir galvenokārt personas psiholoģiskā savienotība un fizikālā nepārtrauktība, ir iespējama personas identitāte, kurā pastāv patība, ar kuru notiek pārmaiņas, bet kuru var laikā identificēt kā tādu.

Rikērs norāda, ka: „(..) naratīvā identitāte nav stabila un viengabalaina identitāte...”, bet: “... [tajā] ir iespējams veidot dažādus, pat pretējus sižetus par mūsu dzīvēm.”¹⁴¹ Naratīvā identitāte vienmēr var tik pārinterpretēta, ja naratīvs mainās, un tai pašai par sevi nav jāklūst par verificācijas subjektu.

Naratīvā identitāte pati par sevi vienmēr atradīsies pozīcijā starp veidošanos un pārveidošanos pret „citu”, kā arī saskaņā ar reflektīvu patības un pasaules pašizpratni.¹⁴² Tā ietver ne tikai fizikālus un mentālus stāvokļus, bet tā ir daudz plašāka; tās pamatā ir gan patība, gan tāpatība, un tā pieļauj pārinterpretāciju un daudzu naratīvu iekļaušanu personas naratīvajā identitātē, jo persona nav nošķirta no attiecībām ar citu. Rikēram ir svarīgi, ka attiecības ar citu padara iespējamu reflektīvo iespējamību identificēt sevi, vienlaikus identificējot citus kā pašus.

Rikēra darbā „Pats kā cits” „cita” dialektika ir tas, kas novietoja *idem*-identitātes un *ipse*-identitātes dinamikā, kas savukārt ir ietverta naratīvajā identitātē. Naratīvā identitāte ir noteiktā mērā apziņas transcendentālais modelis, kuru Rikērs savieno ar izpratni par cilvēka eksistenci, kā iemiesotu un sabiedrisku. „Resursi, kurus piedāvā naratīvi, sniedz noderīgu ietvaru, lai saprastu nepārtrauktības un pārtrauktības starp laiku, rīcību un identitāti tik tālu, cik tie ir spējīgi atklāt to, kā indivīda rīcības temporalitāte notiek sabiedriskumā ar citiem.”¹⁴³ Šis ir tas, kas raksturo personas identitātes teorijas problēmu Pārfita gadījumā, proti, jebkurā no Pārfita domu eksperimentiem un piemēriem, kas ir iedomu gadījumi, persona tiek skatīta nošķirti no Rikēra iemiesotības principa un konkrētās personas kopienas.

Piemēram, teletransportācijas situācijā, kad izdzīvo personas kopija uz Marsa, lai gan šī personas kopija atrodas psiholoģiskā nepārtrauktībā un psiholoģiskā savienotībā ar savu oriģinālu, tā tomēr ir izolēta persona, jo tā nav tiešā veidā saistīta ar kopienu, kura ir ietekmējusi un kurā ir noritējusi šīs „kopijas oriģināla” personas identitātes veidošanās un attīstība. Šādā situācijā Marsa kopija nevar apliecināt savas personas identitātes pastāvēšanu, atrazdamās izolēti no kopienas ar kuru tai vismaz sākotnēji (pirms teletransportācijas) ir bijis ar to saistīts personīgais naratīvs. Tādēļ, lai risinātu jautājumu par personas identitāti ir svarīgi to skatīt tās saiknē ar kopienu, jo kopiena

---

¹⁴¹ Ricoeur P. *Oneself As Another*. P. 87.

¹⁴² Ricoeur. *Time and Narrative*. P. 248.

¹⁴³ Leichter J. D. *Collective Identity and Collective Memory in the Philosophy of Paul Ricoeur*. New York: Ricoeur Studies, 2012. Vol. 3. No. 1. P. 114.

var būt tā, kas ietver un veicina tos identitātes aspektus, kurus par nozīmīgiem atzīst gan Rikērs, gan Pārfīts, *viz.*, atmiņa, pieredze, raksturs u.tml. Personas atmiņas, pieredze, raksturs, rīcība u.c., aspekti ir personas identitātes daļa. Persona šos aspektus strukturē un padara saprotamus gan sev, gan citiem caur naratīvu. Tā kā personas naratīvā identitāte, saskaņā ar Rikēru, ir iemiesota un sabiedriska, ir būtiski personu veidojošos aspektus arī skatīt kā iemiesotus un sabiedriskus.

3.5. Kopienas nozīme naratīvajā identitātē

No iepriekš apskatītā var secināt, ka naratīvs iekļauj personas sociālos aspektus un otrādi, proti, sociālie aspekti iekļauj arī katras personas individuālos sociālos aspektus. Atsaucoties uz Rikēru, naratīvā identitāte ir vienlaikus personiska un pārklāja ar citu personiskajām naratīvajām identitātēm. Tā nodrošina iespēju uzturēt pēc iespējas stiprāku saikni starp paša identitāti un paša atmiņu kolektīvās atmiņas veidā.

Persona, jau piedzimstot, nonāk konkrētā kopienā, un, personai veidojoties, kopienas naratīvs saplūst ar viņa personisko naratīvu, kurš laika gaitā pilnveidojas un mainās, tādējādi persona ir vienlaikus gan citu, – saistīto naratīvu uztverošā puse, gan sava paša naratīva radītājs. Makintairs savā darbā „Pēc tikuma” uzskata, ka cilvēks ir „stāstu stāstošs dzīvnieks” (angļu val. *a story-telling animal*)¹⁴⁴. Viņš pieņem, ka: „(..) patības koncepts, kura vienotība atrodas naratīva vienotībā, savieno dzimšanu ar dzīvi un ar nāvi, kā naratīva sākumu līdz vidum un līdz beigām.”¹⁴⁵ Proti, tas ilustrē to, ka arī naratīvam ir sākums, iztīrājums un nobeigums, tāpat kā dzīvei ir piedzimšana (sākums), dzīvošana (iztīrājums) un nāve (nobeigums).

Tāpat kā Rikērs, Makintairs uzskata, ka, piemēram, notikumi caur naratīvu kļūst saprotami. Viņš šo uzskatu ilustrē ar šādu piemēru: „Es stāvu un gaidu autobusu, un jauns vīrietis, kurš stāv man blakus pēkšņi saka: „Parastās meža pīles nosaukums ir *Histrionicus histrionicus histroionicus*.”¹⁴⁶ Kaut arī teikums pats par sevi nav saprotams un tādēļ tā izteikšanas fakts ir absurds, jo tas nav ietverts stāstā jeb kontekstā. Tādēļ Makintairs norāda, ka darbībai ir nepieciešams ne tikai naratīvs, bet arī konteksts, lai šī darbība būtu saprotama. Makintairs raksta, ka: „Recepšu grāmatās darbības ir veiktas tādā pašā veidā, kā daži analītiskie filozofi uzskata, ka tas ir iespējams visām darbībām.”¹⁴⁷ Ar šo Makintairs cenšas attēlot konteksta svarīgumu vienotam

---

¹⁴⁴ MacIntyre A. *After Virtue*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1981. P. 216.

¹⁴⁵ *Ibid.* P. 204.

¹⁴⁶ *Ibid.* P. 210.

¹⁴⁷ MacIntyre A. *After Virtue*. P. 209.

cilvēka dzīves naratīvam. „Jebkura dzīves naratīvs ir daļa no savienotām naratīvu kopām. (..) Manas dzīves stāsts vienmēr ir ietverts to kopienu stāstā, no kuras es atvasinu savu identitāti.”¹⁴⁸

Daļa no šiem savienotajiem, ietvertajiem naratīviem veido „vidi” jeb to, ko Makintairs sauc par „institūciju”, „praksi” u.tml., līdzīgi kā Rikēram „institūcija” ir raksturota kā „kopdzīve”, kurā atrodas indivīds ar sabiedrību. Proti: „Videi ir vēsture; vēsture, kurā individuālo aktoru vēstures ne tikai ir, bet būs novietotas. (..) Bez vides un tās pārmaiņām laikā individuālā aģenta vēsture un viņa izmaiņas laikā nebūs saprotamas.”¹⁴⁹ Tādēļ ir svarīgi atzīt citu dzīves, vēstures un tradīcijas, kurās personu stāsti ir ietverti, jo persona nav izolēta būtne pati par sevi, tādēļ arī personas naratīvs nav norobežots un tikai privāts. Makintairs raksta, ka: „(..) vēsturiskā identitāte un sociālā identitāte sakrīt”¹⁵⁰ un tās sakrīt personas naratīvajā identitātē, kura ir ne tikai kaut kādā mērā vēstures un kopienas produkts, bet arī aktors, kurš spēj ietekmēt gan vēsturisko, gan sociālo vidi ar savu rīcību un darbošanos tajā.

Makintairs norāda, ka naratīvā dzīves vienotība ietver trīs dimensijas¹⁵¹:

1. **ontoloģisko dimensiju** kontekstā, kurā prioritāte ir sabiedrībai, jo persona kā tēls naratīvā definē indivīdu sociālā konstruēšana un viņu pašizpratne notiek iekš noteiktas sociālas struktūras;
2. **normatīvā dimensija**, kas ir veidota ne tikai no pieredzes, bet arī no personām. Proti, viņa vai viņas identitāte un nepārtrauktība ir šo pieredžu nesējs;
3. **vēsturiski-sociālā dimensija**, kura pieņem, ka dzīves nepārtrauktība ir ietverta plašākā stāstā tajā ziņā, ka tā veidojas no sociālās struktūras un grupām, kuras ir izveidojušās tās ietvaros, kā arī elementos, kuriem ir piemītošs naratīvais raksturs.

Makintairs uzsver personas identitātes saistību ar kopienu, pie kuras attiecīgā laikā un konkrētā vietā pieder persona, kā arī, atsaucoties uz Rikēru, ir iespējams pieņemt, ka patība tiek atklāta un sevi konstituē attiecībā pret citiem – šajā gadījumā pret kopienu. Personas nav autonomi savu naratīvu autori, jo personas ir galvenie tēli ne tikai savā personiskajā naratīvā, bet tajā pašā laikā ir tēli citos stāstos. Personas ir tēli paralēlās, pārklājošās naratīvu sērijās, kuras ir integrētas viena otrā.

Tas ir iespējams galvenokārt tādēļ, ka spēja sniegt atstāstījumu par sevi: „(..) rodas no neizstāstītiem un apspiestiem stāstiem, kas izriet no patiesiem stāstiem, kurus subjekts var pārņemt

---

¹⁴⁸ *Ibid.* P. 218, 221.

¹⁴⁹ *Ibid.* P. 206-207.

¹⁵⁰ *Ibid.* P. 221.

¹⁵¹ **Mela L.** *MacIntyre on Personal Identity.* // *Public Reason.* Bucharest: Journal of Political and Moral Philosophy, 2011. Vol. 3. No. 1. P. 106.

un pieņemt, kā viņa personas identitātes konstituējošus.”¹⁵² Tomēr šie naratīvi, kurus persona var, pārņemt no kopienas, un iekļaut savā naratīvā var būt apšaubāmi un interpretējami.

Rikēra rīcības teorija, kas minēta kopā ar naratīvās identitātes teoriju, arī atbalsta patības saikni ar kopienu: „Patība, kas pastāv diskursā un rīcībā tajā pašā laikā pastāv kopienā.”¹⁵³ Tādēļ problēma, kas izriet no personas identitātes problēmas, ka analītiskā filozofija uzsvāru liek uz mentālo un fizikālo kritēriju, kas Pārfita mēģinājumos risināt personas identitātes problēmu, ir saistīta arī ar to, ka analītiskajā filozofijā un Pārfita risinājumos, nav pietiekami uzsvērts tas, ka: „Mēs-pieredze un es-pieredze ir daudz ciešāk saistīta [savā starpā] nekā sociālās patības doktrīnas vai individuālistu doktrīnas pārstāvji to ir atzinuši.”¹⁵⁴ Sociālās patības doktrīna definē patību kā galvenokārt sociālo attiecību kopumu un tās produktu, savukārt individuālistu doktrīna aizstāv viedokli par paškonstituējošu indivīdu, kurš pastāv neatkarīgi no attiecībām ar citiem. Tomēr, atsaucoties uz Rikēru, naratīvās identitātes teorija apvieno gan sociālo attiecību nozīmi personas konstituēšanā, gan ar arī personas pastāvēšanu kā pašu par sevi attiecībās pret citu.

„Patība kopienā ir patība, kura ir novietota komunikatīvās prakses telpā, vēsturiski iesakņota, pastāvošā kopā ar citiem, priekšgājēju, līdzgājēju un pēcteču ietveroša. [Tā] nekad nav „sala” pati par sevi, patība paliek iesakņota vēsturē, bet tā nav vēsturisko formu un spēku apspiesta. Patība kā kopienas daļa atrodas vēsturē nevis pastāv šķirti no vēstures.”¹⁵⁵ Tādējādi, lai konkrētos gadījumos varētu būt iespējams apliecināt personas identitāti un, iespējams, pat to nodrošināt, ir nepieciešama noteikta vide jeb kopiena. Ar šo ir iespējams raksturot to, ka Pārfita teletransportācijas domu eksperimenta problēma, proti, Marsa kopija, kas izdzīvo pēc Zemes personas nāves, saglabā psiholoģisko nepārtrauktību, kuras identitāte nav svarīga, norāda uz to, ka šai psiholoģiskajai nepārtrauktībai un psiholoģiskajai savienotībai vairs nav konteksta, kas to padarījusi iespējamu un kurā tai būtu jāturpina pastāvēt.

Rikēra naratīvās identitātes teorijas nozīme personas identitātes pastāvēšanas nodrošināšanā nozīmē to, ka: „Tikai stāstot mūsu individuālos stāstus laika gaitā, noturīgais tēls [patība] kļūst atpazīstama, kā piederoša noteiktai ģimenei, vietai, tradīcijai, kultūrai.”¹⁵⁶ Šādi tēls jeb persona atrodas kompleksā iepriekš pastāvošu stāstu tīklā, kas veido viņa vienlaikus privātā un publiskā naratīva mantojumu. Makintaira gadījumā, stāsti, kurus rada persona individuāli, kādā brīdī kļūst

---

¹⁵² Ricoeur P. *Time and Narrative*. Chicago: University of Chicago Press, 1984. Vol. 1. P. 74.

¹⁵³ Schrag C. O. *The Self After Postmodernity*. Yale: Yale University Press, 1997. P. 77

¹⁵⁴ *Ibid.* P. 79.

¹⁵⁵ *Ibid.* P. 109.

¹⁵⁶ Muldoon M. *Tricks of Time: Bergson, Merleau-ponty And Ricoeur in Search of Time, Self And Meaning*. Pittsburgh: Duquesne University Press, 2006. P. 215.

par daļu no kopēja sociālā stāsta kopienā, kurai attiecīgā persona pieder. Tādējādi personas identitāte un sociālā identitāte saplūst naratīvajā identitātē, kura pieļauj šādu identitātes dinamiskumu. Un šis dinamiskums, kas pieļauj tēlu, kurš pastāv dažādos mentālos stāvokļos cauri laikam un kurus tēls spēj strukturēt un organizēt sev un citiem saprotamā naratīvā, padara iespējamu un svarīgu personas identitāti.

SECINĀJUMI

Darbā izvirzītā tēze *Naratīvās identitātes sociālais aspekts nodrošina personas identitātes apliecinājumu*, izriet no darbā izvirzītās problēmas, ka *analītiskā filozofija uzsvaru liek uz mentālo un fizikālo kritēriju, kas parādās angļu filozofa Dereka Pārfita (Derek Parfit, 1942-2017) mēģinājumos risināt personas identitātes problēmu, kurā identitāte nav svarīga, bet maģistra darbā personas identitāte ir svarīga.*

Darbā izvirzītais pieņēmums, ka personas identitāte ir svarīga, risināts, iebilstot Pārfitam, ka personas identitāte nav svarīga, un ka ir svarīgi galvenokārt personas identitāti veidojoši aspekti. Darbā pētāmā problēma ir saistīta ar to, ka analītiskā filozofija uzsvaru liek uz mentālo un fizikālo kritēriju, kas ir centrālais fokuss arī Pārfitam. Šīs problēmas risinājums maģistra darbā meklēts un apsvērts, apskatot personas identitāti no Rikēra un Makintaira skatījuma, kurā abi filozofi liek uzsvaru ne tikai uz dažādiem identitātes aspektiem, bet arī izvērš sociālā aspekta nozīmīgumu personas identitātei.

Atbilstoši maģistra darbu tēzei *Naratīvās identitātes sociālais aspekts nodrošina personas identitātes apliecinājumu*, Rikēra ieviestā naratīvā identitāte un tās sociālais aspekts nodrošina iespēju apliecināt savu personas identitāti personai pašai sev un citiem. Galvenokārt apliecināšana notiek caur naratīvu, kurā persona strukturē savu personas identitāti, un caur kuru to var padarīt uztveramu citam. Tādēļ skatoties izolēti uz personas identitātes mentālajiem un fizikālajiem kritērijiem, kurus kā svarīgus izceļ Pārfits, personas identitāte var palikt neuztverama citam, un iespējams neizprotama arī pašam, jo bez naratīva, kurā ir nozīme sociālajam aspektam, nebūtu iespējama šīs identitātes apliecināšana. Kaut arī Pārfits nenoliedz personas identitāti, viņš to arī nepadara iespējamu. Pārfitam psiholoģiskā nepārtrauktība un atsevišķos gadījumos arī fizikālā nepārtrauktība ir svarīgāka par pašu identitāti. Tā kā maģistra darbā personas identitāte tiek pieņemta, kā svarīga, tad darbā tiek ilustrēts tas, ka, pētot personas identitātes problēmas, analītiskajā filozofijā nevajadzētu apstāties pie tā, ka svarīga ir tikai kontinuitāte identitātē, bet gan meklēt risinājums, kuros identitāte parādās, kā svarīga. Tādējādi maģistra darbā izvirzītais sociālais aspekts, kura nozīme analizēta Rikēra un Makintaira darbos, parāda, to, ka kopienas gadījumā šo identitātes svarīgumu ir iespējams saskatīt un pētīt.

Naratīvs ir stāsts, kas personas identitātes gadījumā ir stāsts par personu, kuru stāsta pati persona par sevi vai par citu personu. Mūsdienās šis stāsts var būt ne tikai rakstisks un mutisks, bet arī vizuāls un interaktīvs, ņemot vērā daudzās informācijas un komunikācijas tehnoloģijas.

Stāstot par sevi, persona caur naratīvo identitāti izsaka savu personas identitāti. Šādi gan pašam, gan citiem ir iespējams analizēt un saprast savu un citas personas pieredzi, domas, atmiņas un rīcību, kas strukturēta laikā.

Katrā no šiem minētajiem aspektiem ir aktuāla identitātes apliecināšanas iespēja un nozīme. Vienā gadījumā identitātes apliecināšana būtu svarīga kādas personas identitātes uztvērējam, lai pārlicinātos par to, ka iepazīst personu pēc iespējas tuvu tam, kāda persona ir savā raksturā un rīcībā. Šādi naratīvs ir resurss, kas gan strukturē un padara saprotamu personai viņa vai viņas privāto izpratni par sevi un savu dzīvu, gan padara saprotamu un pieejamu šo izpratni citiem. Arī Rikēra skatījums uz naratīva nozīmi identitātei vērš uzmanību uz to, ka mēs saprotam sevi saskaņā ar naratīva modeli, jo naratīvs iekļauj ne tikai pirmās personas perspektīvu, bet arī ietver dialektisku procesu, kurā nozīme ir arī mūsu ķermenim, emocijām, sociālajām attiecībām un vēsturei, tādējādi sekmējot mūsu naratīvo pašizpratni. Ņemot vērā Rikēra izvirzīto saikni starp patību un atmiņu, personu un kopienu, ir iespējams pieņemt, ka individuālas atmiņas nav iespējamās bez sociālā aspekta, kuru sniedz attiecīgā kopiena konkrētā laikā.

Rikēra pieeja, kas apvieno *ipse*-identitāti un *idem*-identitāti naratīvajā identitātē pieļauj identitātes dinamiskumu un dod iespēju sasaistīt personu ar bioloģiskajiem un psiholoģiskajiem aspektiem, no tiem neizslēdzot sociālā aspekta nozīmi. Šī pieeja paver iespēju uz potenciālo personas identitātes problēmas risinājumu, proti, rast atbildi uz jautājumu „kas es esmu?” Uz šo jautājumu nespēj atbildēt Pārfīts, tādēļ viņš personas identitāti pasludina par nesvarīgu.

Naratīvs ir būtisks personas identitātes izpausmes resurss, kurš ļauj vienai personai pārbaudīt un izaicināt citas personas identitātes publisko attēlojumu, kā arī pašai personai sev apliecināt savu personas identitāti. Svarīgi arī ir tas, ka naratīvi var savstarpēji pārklāties starp personām, proti, personas neizbēgami ietekmē un piedalās viens otra naratīvos. Šis aspekts ir vērā ņemams, jo tādējādi privātais naratīvs kļūst publisks. Tā kā naratīvā identitāte var būt publiska, tā var būt interpretējama un pat apšaubīta. Tomēr tas, ka naratīvs var būt dinamisks, nozīmē, ka naratīvā identitāte var piedāvāt uzticamāku personas identitātes apliecinājuma veidu, izmantojot kolektīvās atmiņas un personas dalības kopienas naratīvā nozīmi. Pateicoties naratīvam, personas identitātes konstruēšanā un pastāvēšanā pieredzētie notikumi un stāsts, ko persona stāsta par sevi var tikt pārbaudīti un izaicināti.

Piemēram, apspēlējot maģistra darbā jau minēto KTR gadījumu ar sociālās kredīta reitinga sistēmu, kurā valdība vērtē personas identitāti tās publiskajā telpā, rodas jautājums, cik lielā mērā turpmāk personas identitāti personas publiski attēlos pēc iespējas tuvu īstenībai un cik lielā mērā,

baidoties no sekām, šīs attēlotā identitāte būs pielāgota varas noteiktajiem kritērijiem. Šis jautājums ieskicē problēmu personīgā līmenī, proti, kā mēs iegūsim apliecinājumu par citu personas identitāti to sākotnēji iepazīstot caur publiskiem informācijas tehnoloģiju medijiem, ja pastāv iespēja, ka publiski attēlotie personas uzskati, rīcība un rakstura īpašības var būt pielāgoti valdības izvirzītajiem kritērijiem.

Daudziem no mums tomēr ir svarīgi psiholoģiskā līmenī būt pārliecinātiem, ka personai, kuru mēs iepazīstam caur naratīvo identitāte, mēs varam uzticēties, paļauties, ka mums ir vai nav kopīgas intereses, uzskati u.tml. Naratīvā identitāte kaut kādā mērā ļauj mums būt sociālām būtnēm, kuras normālos apstākļos nebaidās iepazīt un sadarboties viens ar otru, ar naratīva palīdzību mēs vienmēr varam izaicināt, pārbaudīt un apliecināt personas identitāti.

Maģistra darbā analizētais naratīvās identitātes aspekts kā personas identitātes apliecinājums paver plašākas starpdisciplināra pētījuma iespējas. Kā minēts maģistra darba 1. nodaļā „Personas identitātes teorijas un problemātika” ir vairāki identitātes veidi, no kuriem personas identitāti un naratīvā identitāti ir viens no tiem.

Maģistra darbā personas identitātes apliecinājuma aspekts ir būtisks arī psiholoģijā, pētot to, ko sauc par „slimības identitāti” (angļu val. *illness identity*), kura, atsaucoties uz vairāku pētnieku pētījumu *Illness Identity in Adults with a Chronic Illness*, kas publicēts 2018. gada žurnālā *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, saistīta ar to, cik lielā mērā hroniskā saslimšana (mentāla vai fiziska) ir integrēta personas identitāte. Slimības identitāte ietver to, ka, atsaucoties uz rakstu *Challenges to assisting with the recovery of personal identity and wellness for persons with serious mental illness: Considerations for mental health professionals*, kas publicēts 2012. gadā žurnālā *Psychosis*, personām, kuras atveseļojas pēc hroniskas saslimšanas vai saslimšana tiek kontrolēta, pastāv diskomforts, ko radījis fakts, ka hroniskas saslimšanas uzliktie fiziskie un mentālie ierobežojumi un tās ietekme apdraud vai apdraudējusi pirms hroniskās saslimšanas identitātes patību. Tāpat arī mainījušies vai izzudušas ierastās metodes, kā izprast pasauli; parādījusies akūta apzinātība par to, ka kādi zaudējumi ir pieredzēti dzīvē hroniskās saslimšanas dēļ; un visbeidzot, atveseļošanās gadījumā pieņemt sevi atkal kā patstāvīgu un rīcībspējīgāku personu, nekā tas bija iespējams hroniskās saslimšanas laikā.

Aspekts, kurā naratīvā identitāte un naratīvs var būt noderīgs virziens, kādā pētīt iespējas personai atgūt, pieņemt vai saprast savu identitāti pirms hroniskās saslimšanas un pēc, ir tas, ka naratīvs ir dinamisks un pats galvenais sociāls. Kā maģistra darbā apskatīts, autobiogrāfiskā atmiņa ir cieši saistīta ar personas izjūtu par sevi un savu personas identitāti. Autobiogrāfiskā atmiņa

parādās naratīvā formā gan rakstīta, gan stāstīta. Tāpat arī, atsaucoties uz Rikēru, naratīvs aptver gan sava, gan citu pieredzi un mēs ietekmējam viens otra naratīvus. Tādēļ slimības identitātes gadījumā, kad persona ir saņēmusi hroniskās saslimšanas diagnozi un izjutusi attiecīgās hroniskās saslimšanas ietekmi uz konkrētiem fiziskiem un mentāliem stāvokļiem, persona var sākt „pazaudēt” savas identitātes iezīmes. Hroniskas saslimšanas laikā atsauktās atmiņas par dzīvi pirms hroniskas saslimšanas var iegūt citu nokrāsu un nozīmi, uz tām skatoties caur hroniskās saslimšanas skatupunktu. Atsevišķos gadījumos persona var arī zaudēt materiālas vērtības, kas bijušas svarīgas identitātei pirms saslimšanas, piemēram, depresijas gadījumā, personas var zaudēt darbu, attiecības ar citiem u.tml. Tādējādi izaicinājums iegūstot kontroli pār hronisko saslimšanu vai atvесеļojoties, parādās tad, kad persona saprot, ka viņa hroniskā saslimšana vairs neietekmē domas, uzskatus un rīcību. Kā rezultātā persona var nonākt situācijā, kad sev jautā „kas es esmu bez slimības identitātes?”. Persona var sākt izjust nožēlu par to, kas ir zaudēts pirms hroniskas saslimšanas, piemēram, darbs, attiecības, komunikācija, intereses, hobiji u.tml. Kā arī persona var sākt izjust bailes par nākotni, jo to vairs nevada hroniskās saslimšanas izraisītie ierobežojumi un ietekme uz sajūtām, domām un mērķiem. Šāda situācija ir saskatāma naratīva priekšrocība tajā, ka tā kā personas identitātes naratīvs ir tikpat sociāls, cik privāts. Tādējādi personas identitāti pirms hroniskas saslimšanas būtu iespējams verificēt, un kaut kādā mērā atgūt atmiņas par tā laika pieredzi, pirms tās izmainījusi saslimšana, caur citu cilvēku stāstījumu par to, kā viņš/viņa dalītās pieredzes un atmiņas atceras. Tāpat arī šis dalītais naratīvs var palīdzēt personai, kas pārdzīvojuši hronisko saslimšanu, kaut kādā mērā atnest „slimības identitāti” un integrēties atpakaļ vidē un kopienā, ja no tās bijis kaut kādā mērā atsvešināts. Var secināt, ka personas identitātes apliecinājums arī ir svarīgs „slimības identitātes” gadījumos, kad personai pienāk brīdis, kad tā šī brīža personas identitātei ir būtiski apliecināt sev savu paša personas identitāti, lai atgūtu psiholoģisko autonomiju un patstāvību.

Šī tēma ir aktuāla un pasaulē maz pētīta, jo tikai pēdējos gados parādās diskusijas par to, ka personām ar hroniskām saslimšanām būtu jāsniedz psiholoģiskais atbalsts ne tikai slimības laikā, bet arī pēc tam, jo pēc saslimšanas beigām vai saslimšanas nostabilizēšanas, personas identitātei parādās būtiski izaicinājumi. Tādēļ naratīvās identitātes nozīmi personas identitātes apliecināšanā būtu iespējams attīstīt tālākos pētījumos, kas arī veidotu starpdisciplināru saikni starp filozofiju un psiholoģiju.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. **Abbot P. H.** *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
2. **Akimoto T.** *Narrative structure in the mind: Translating Genette's narrative discourse theory into a cognitive system*. Kyushu Institute of Technology, 2019.
3. **Blekbērns S.** *Domā: Neatvairāms ievads filozofijā*. Rīga: Satori ¼, 2007.
4. **Buck K.D. et al.** *Challenges to assisting with the recovery of personal identity and wellness for persons with serious mental illness: Considerations for mental health professionals*. // *Psychosis*, 5:2, 2013. Pp. 134-143.
5. **Cassin B. (ed.) et al.** *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*. New Jersey: Princeton University Press. 2014.
6. **De Haan, E.H.F., Corballis, P.M., Hillyard, S.A. et al.** *Split-Brain: What We Know Now and Why This is Important for Understanding Consciousness*. // *Neuropsychol Rev* 30, 224–233 (2020).
7. **Genette G.** *Narrative Discourse: An Essay in Method*. **Trans. by** J. E. Lewin. New York: Cornell University Press, 1980.
8. **Halbwachs M.** *On Collective Memory*. **Trans. by** A. C. Lewis. Chicago: University of Chicago Press, 1992.
9. **Hume D.** *The Philosophical Works of David Hume: Treatise of Human Nature*. Indianapolis: Liberty Fund Inc., 1828. Vol. 1.
10. **Leichter J. D.** *Collective Identity and Collective Memory in the Philosophy of Paul Ricoeur*. New York: Ricoeur Studies, 2012. Vol. 3. No. 1. Pp. 114-131.
11. **Leen O. et al.** *Illness Identity in Adults with a Chronic Illness*. // *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*. Volume 25, 2018. Pp. 429–440.
12. **Linde Ch.** *Life Stories: The Creation of Coherence*. Oxford: Oxford University Press. 1993.
13. **Lienhard D.A.** *Roger Sperry's Split-Brain Experiments (1959–1968)*. // *Embryo Project Encyclopedia* (2017-12-27), 2017.
14. **Locke J.** *The Works of John Locke: An Essay concerning Human Understanding*. Indianapolis: The Liberty Fund Inc., 1689. Vol. 1.

15. **Louchart S., Aylett R.** *Narrative theory and emergent interactive narrative.* // International Journal of Continuing Engineering Education and Life-Long Learning. 2004. Vol.14, No.6.
16. **MacIntyre A.** *After Virtue.* Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1981.
17. **Mandrigin A.** *Personal Identity, Psychological Continuity and Externalism.* Edinburgh: The University of Edinburgh, 2007.
18. **Mela L.** *MacIntyre on Personal Identity.* // Public Reason. Bucharest: Journal of Political and Moral Philosophy, 2011. Vol. 3. No. 1. Pp. 103-113.
19. **Muldoon M.** *Tricks of Time: Bergson, Merleau-pony And Ricoeur in Search of Time, Self And Meaning.* Pittsburgh: Duquesne University Press, 2006.
20. **Nanno E.** *The Literary-theoretical Influences on the Thought of Hans Frei and Paul Ricoeur, with Reference to Narrative Identity.* Saint Andrews: University of Saint Andrews, 1997.
21. **Olson E. T.** *Self: Personal Identity.* **Ed. by** W. Banks. Cambridge: Elsevier Academic Press, 2007. Vol. 2. P. 301-312.
22. **Parfit D.** *Is Personal Identity that Matters?* New York: The Ammonius Foundation, 2007. P. 1-87.
23. **Parfit D.** *Personal Identity.* // The Philosophical Review, 1971. Vol. 80, Nr. 1. Pp. 3-27.
24. **Parfit D.** *Reasons and Persons.* Oxford: Clarendon Press, 1984.
25. **Parfit D.** *The Unimportance of Identity.* **Ed. by** H. Harris. New York: Clarendon press, 1995. P. 13-45.
26. **Pellauer D.** *Ricoeur: A Guide for the Perplexed.* London: Continnum International Publishing Group, 2007.
27. **Rachels J., Rachels S.** *Problems from Philosophy.* New York: McGraw-Hill Education, 2011.
28. **Ricoeur P.** *Gifford lectures: On Selfhood: the Question of Personal Identity.* Edinburgh: Gifford Lectures Archive, 1986.
29. **Ricoeur P.** *Memory, History, Forgetting.* **Trans. by** K. MacLaughlin and D. Rellaner. Chicago: The University of Chicago Press, 2006.
30. **Ricoeur P.** *Oneself As Another.* **Trans. by** K. Blamey. Chicago: The University of Chicago Press, 1992.
31. **Ricoeur P.** *Time and Narrative.* Chicago: University of Chicago Press, 1984. Vol. 1.
32. **Ricoeur P.** *Time and Narrative.* **Trans. by** K. Blamey and D. Pellauer. Chicago: Chicago Press, 1988. Vol. 3.
33. **Roache R.** *A Defence of Quasi-Memory.* Cambridge: The Royal Institute of Philosophy, 2006.

34. **Schrag C. O.** *The Self After Postmodernity*. Yale: Yale University Press, 1997.

Interneta materiāli

35. **Cambridge Dictionary**. // <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/confirmation>
[Skat. 2021.05.25.]
36. **Collins Dictionary**. // <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/confirmation>
[Skat. 2021.05.25.]
37. **Coste. D.** Narrative Theory. // <https://oxfordre.com/literature/view/10.1093/acrefore/9780190201098.001.0001/acrefore-9780190201098-e-116> [Skat. 2021-05-25]
38. **Tilde, Letonika**. Terminu un svešvārdu vārdnīca:
<https://letonika.lv/groups/default.aspx?r=1107&q=identit%C4%81te&id=2060885&g=1>
[Skat. 2021-05-25]
39. **Tilde, Letonika**. Terminu un svešvārdu vārdnīca:
<https://letonika.lv/groups/default.aspx?r=1107&q=identit%C4%81te&id=2060885&g=1>
[Skat. 2021-05-25]
40. **Tilde, Letonika**. Terminu un svešvārdu vārdnīca:
<https://datubazes.lanet.lv:5257/groups/default.aspx?r=1107&q=persona&id=1002450&&g=1>
[Skat. 2021-05-25]
41. **Tilde, Letonika**. Latvijas Enciklopēdiskā vārdnīca: nozīme. // <https://www-letonika-lv.datubazes.lanet.lv/groups/default.aspx?r=1&q=noz%C4%ABme&id=952108&g=1> [Skat. 2021-05-25]
42. **The Ohio State University**. What is narrative theory? // <https://projectnarrative.osu.edu/about/what-is-narrative-theory> [Skat. 2021.05.25.]

Maģistra darbs „*Naratīvā identitāte kā personas identitātes apliecinājums*”
izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā
norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Jana Ādmine / / 26.05.2021.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr. phil., docents Artis Svece, / /
____.____.2021.

Recenzenti:

Grāds Vārds Uzvārds / / _____.____.2021.

Grāds Vārds Uzvārds / / _____.____.2021.

Darbs iesniegts Vēstures un filozofijas fakultātē 26.05.2021.

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts Maģistra studiju programmas “Filozofija” gala pārbaudījumu
komisijas sēdē

____.06.2021. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____ / /